

Problém Hodža.

I.

Jen lidé, v kterých je nějaká síla a samostatnost, mohou se stát problémem. O tuctové politiky se dohromady nikdo nestará: ti jsou obyčejní a předvídatelní v dobrém i ve zlém, a zřídka něčím překvapí; tančí podle noty, kterou píská někdo jiný. Milan Hodža je nesporně muž, který sám dovede pískat notu. Od let cítíme, že je naší politikou problémem. Asi před dvěma lety byl problémem obzvláště palčivým, a tehdy bylo v naší politice velmi živo a třísky lítaly na všechny strany. Řekněme otevřeně, že jeho síla ve veřejném životě je větší, než aby mohlo být lhostejno, kterým směrem se dá. Hodža má přátele i nepřátele; mnohé z těchto nepřátel si nadělal sám. Poněvadž je jisto, že i v budoucnosti bude hrát velkou roli v naší politice, musí i kruhy jemu nepříznivé uvažovat, je-li možná nějaká dohoda s ním. Když dr. Stránský před rokem likvidoval — pro veřejnost trochu nečekaně — svůj spor s Hodžou, hrála v tom jistě roli obecná politická úvaha: je možno za tu cenu dostati na stranu dobré věci tuto silnou individualitu, jejíž vliv je neobyčejně zvyšován postavením, které má na Slovensku? Nebo, jinými slovy: je možno přispěti k tomu, aby Hodža hrál v naší politice aspoň trochu tu státnickou úlohu, která vynesla Švehlovi uznání u všech stran a která byla v tom, že spojoval, nikoliv rozlučoval tábory, nebo má být Hodža živlem, který bude podněcovat a zvyšovat nepřátelství? Před dvěma lety byl něčím takovým. Můžeme-li přispěti něčím se své strany k tomu, aby jím nebyl v budoucnosti, to jest věc, o které stále musíme uvažovat a o kterou se musíme i pokoušet.

*

Síla Hodžova postavení je na Slovensku. To mu dává zvláštní posici i uvnitř vlastní strany, kde je do jisté míry samostatným pánem (Slovensko se nedá dirigovat z pražského sekretariátu, a agrárníci dnes nemají individualitu, kterou by mohli Hodžu na Slovensku nahradit), to mu dává významné postavení i v celé naší politice, neboť Slovensko nepřestává být choulostivou půdou, a kdo tam představuje československou jednotu, je důležitou osobou v tomto státě, jehož budoucnost jest právě v upevnění této jednoty. Vidíme na Jugoslavií, jaké tragické obtíže vznikají státu, nedovede-li docílit jednoty příbuzných kmenů. Zajisté chceme se vystříhat jugoslávských zmatků, a československá jednota musí být přední naší péčí. Hodžův význam, který musí cítit i jeho nepřátelé, je právě v tom, že tento nejmocnější muž na Slovensku je oporou československé jednoty, že v ni upřímně věří a dovede ji hájit proti luďákům, když podnikají nějaké ze svých politických dobrodružství. Tento význam Hodžův tedy nesmí být prezíráán. Bylo by velmi nebezpečné, kdyby se přidal k luďáckému protičeskému rámusení. Hodžova přichylnost k československé jednotě je přirozená u vzdělaného Slováka: vidí, že osamocený slovenský kmen by živořil kulturně i hospodářsky, a nechce věnovat své

úsilí přípravě takové chudoby. K tomu chápání je třeba ovšem širšího rozhledu, a proto nutnost jednoty cítí na Slovensku živěji lidé kulturní než nekulturní. Muži Hodžovy inteligence musí být zřejmo, že pro jeho zemi není lepší cesty než jednota s Čechy.

Jakkoliv je tedy Hodža přesvědčeným přívržencem jednoty, jsou chvíle, kdy neváhá trochu hrozivě naznačit samostatnost Slovenska. Nikoliv proto, že by s tím měl vážné úmysly, ale obyčejně proto, aby postrašil své nepřátele. A tím se právě dostáváme k tomu, co dělá jeho zjev problematickým. Má své myšlenky a jde za nimi; je-li však v osobní tísní, dovede na chvíli opustit svou myšlenku, zdvihnout se země zbraň, kterou vyrazil jednomu svému nepříteli, a zašermovat jí proti druhému svému nepříteli. Bojuje proti luďácké nenávisti proti všemu českému, a vykonal v té věci na Slovensku mnoho dobrých služeb; potřebuje-li to však proti nějakému českému nepříteli, dovede naznačit, že by mohl na Slovensku pracovat také jinak, a promluví jako pololuďák. Tak vzniká hlavní obtíž, která je v politice s Hodžou: nevyvolává dojem dostatečné spolehlivosti, neví se, jak důsledně je ochoten jíti za svými myšlenkami a neodskočí-li od nich na chvíli, považuje-li to pro sebe za politicky prospěšné. Hodža jistě nemá kulaté, smířlivé, bezstarostné, humorné vzezření, kterým se obyčejně vyznačují oportunisté: ale přes to je tento přísně vyhlížející pán, podobný spíše nějakému dogmatikovi, přívržencem československé jednoty, ale cítí-li se být ohrožen někým z Čech, dovedl by to zařídit tak, aby s jeho pádem šel k čertu také kus československé jednoty. Když měl spor s drem Stránským, dal vyložit ve svých slovenských orgánech, že tento spor ohrožuje jednotu, ačkoliv se spor žádných slovenských otázek nedotýkal; jeho orgány to vyložily jednoduše: Slovensko — toť Hodža, a kdo na Hodžu sahá, sahá na Slovensko. Tak dovede obratně manévrovat s tím kusem československé jednoty, který má v rukou. Ví, že v tom je jeho síla, a neváhá hodit tuto otázku na váhu v rozhodném okamžiku. Hodža je politický temperament a má v sobě pořádnou dávku vůle k moci: dojem nespolehlivosti vzniká tím, že leckdy podřídí věc zájmům této své vůle k moci. Dovede na příklad mluvit ke svým lidem o posici českých úředníků a učitelů na Slovensku takto (a není pochyby, že to vyjadřuje jeho upřímné mínění):

»Představte si, že by český učitel a profesor odíšel před! Jak by to všechno vyzeralo? Naši učitelé, na kol'ko ich máme, znajú sice slovensky, ale ako bola vychovaná duša?.. Češi majú báječnú tradíciu školsku, preto víťazia. Preto exponovaní učitelé a profesori sú nám dobrou zárukou slovenskosti... Udržujeme slovenský život posilou Čechov. Musíme usilovať o najužšie sblíženie... Prosím exponovaných, aby sa tu cítili ako doma. Pripomínám, že nebyť českého vojáka, panoval by tu Horthy, a nebyť českého kapitálu a inteligencie, nemohlo by Slovensko existovať... Dnes nie je možný deň, aby nás roztrhli.«

Vzpomeňme na teror který od let provádí proti Čechům na Slovensku ľudová strana, a pochopíme, že na

Slovensku nemohou býti pronášena slova užitečnejší, a budeme vdční, že se našel vlivný Slovák, který jde mezi lid, aby hlásal takové názory. Ale může na Hodžu přijíti chvíle osobního rozmrzení, kdy zase bere hodně zpět z toho dobrého, co řekl. Stačilo, aby dr. Chaloupecký, profesor historie na universitě Komenského v Bratislavě, v odborném článku učinil zmínku o tom, že jiný historik »přecenil poněkud význam Hodžův« při vzniku republiky, aby podrážděný Hodža ve veřejné řeči promluvil o českých vědcích na Slovensku působících, kteří prý ruší klidný vývoj jednoty československé, a aby pohrozil, že ministerstvo školství se nezalekne ani před případným odstraněním těchto vědců ze Slovenska. Na tomto případě jsou jasně vidět dosavadní obtíže s tímto politikem: ačkoliv je upřímně přesvědčen o prospěšnosti českých profesorů na Slovensku, jeho prudký temperament ho strhne tak, že z osobních důvodů hrozí odstraněním jednoho z těch profesorů, a nezastírá ani, že by k tomu použil moci úřadu, který mu byl svěřen. Hodža, zdá se, nedovedl dosti dobře pochopit, co proti němu někteří lidé mají: tedy právě toto, směšování osobního zájmu s veřejným, které vede tak daleko, že Hodža obviňuje vědce, který neučinil nic více, než že napsal větu »přecenil poněkud význam Hodžův«, z rušení jednoty československé. Podle toho by se zdálo, že Hodža opravdu věří tomu, co jeho přátelé říkají: Slovensko — toť Hodža. Musíme se podívat, do jaké míry je to pravda.

F. Peroutka.

POZNÁMKY

Úspěch, který se změnil v neúspěch.

Nebylo nikoho — mimo komunisty ovšem — kdo by nepovažoval za velký pokrok v naší politice, že při jednání o novelisaci sociálního pojištění podařilo se dostat většinu a opozici k jednomu stolu k společnému jednání. Až dosud byly v naší politice jiné zvyky: návrh většiny se považoval za svátost, před kterou má menšina němě sklonit hlavu; většina, patrně z obav o svou přestíž, odmítávala změnit jedinou řádku na svém návrhu, i kdyby opozice byla mluvila jazyky andělskými; byl zvyk stavět mezi většinu a menšinu zeď. Poprvé při novelisaci sociálního pojištění se stalo, že většina opustila svůj původní návrh a sešla se s opozicí, aby se poradila o návrhu novém; poprvé tu většina, kterou ovšem z různých důvodů opustil její původní elán, tímto způsobem veřejně uznala nedostatky své předlohy. Z toho bylo potěšení u všech, kdož soudí, že v parlamentě nemá se neústupně rozhodovati podle toho, kdo má kolik hlasů, nýbrž podle toho, co třeba pokládat za správné a spravedlivé. V sociálně politickém výboru dohodly se tedy vládní a opoziční strany na kompromisu, kterému mělo býti připraveno hladké přijetí ve sněmovně. To byl úspěch. Jakmile však návrh se dostal do pléna sněmovny, stal se náhle z úspěchu neúspěch: novelisace sociálního pojištění byla odhlasována za bouřlivé obstrukce opozice. Z denních listů je známo, proč: koalice odmítla uznati jedenáctou pojišťovací třídu, na jejímž zavedení se v sociálně politickém výboru společně dohodli zástupci koalice i opozice. (Do této třídy měli býti zařazeni dělníci s vyšším denním platem než 37.50 Kč, aby jejich pojištění odpovídalo výši jejich platu.) Lze pochopiti, že opozice byla překvapena, když zástupci koalice v plenu sněmovny zavrhlí to, co přijali zástupci ko-

alice v sociálně politickém výboru. Všechno dlouhé vyjednávání, které mělo vytvořiti snesitelný poměr mezi většinou a menšinou pro nastávající jubilejní oslavy, přišlo náhle nazmar; státotvorná opozice poházela ministerské lavice spoustou papírů a vydala prohlášení, že »parlamentním vztahům mezi většinou a menšinou, které se počaly vyvíjeti normálním způsobem, byla zasažena těžká rána,« a že »propast mezi oběma parlamentními skupinami se rozšířila.« Tedy místo překlenutí — rozšíření. To je nadmíru špatný výsledek dlouhého vyjednávání. Máme ovšem za to, že by opozice nebyla cítila nutnost tak prudce vyjádřit v parlamentě své rozhořčení, kdyby volby nebyly tak blízko; v předvolebním ovzduší všechny strany přehánějí své city, aby upoutaly na sebe pozornost. Je také jisto, že škrtnutí jedenácté pojišťovací třídy nelze přímo považovat za zhoršení sociálního pojištění, poněvadž tato jedenáctá třída v původním zákoně také nebyla. Přes to je jisto, že formální odpovědnost za rozkol spočívá na koalici, která v plenu nedodržela, co slíbila svými zástupci ve výboru. Proč se tak stalo? Tato příhoda odhaluje trochu poměry v koalici. Je v ní trochu anarchie a desorganise, jinak by nemohla jednou rukou brát, co druhou dává. »Národní listy«, slibivše, že »docela objektivně vylíčí celý průběh konfliktu«, líčí to takto: když se koalice rozhodla vyjednávat s opozicí o sociálním pojištění, pověřila tím úkolem předsedu sociálně politického výboru posl. Čuříka a zpravodaje o předloze posl. Malíka; v poslední schůzi výboru sdělil posl. Čuřík zpravodaji Malíkovi, že pojišťovacích tříd má býti jedenáct, a Malík tedy navrhl rozmnožení mzdových tříd o jednu; koaliční členové výboru neměli potuchy o této změně a proto někteří z nich pro návrh referentův nehlasovali, a ten byl přijat hlavně hlasy opozice; ani po této naprosto samovolné, nepřipustné změně nebylo o celém průběhu koaliční osmičce nic sděleno, a ona dověděla se o věci teprve při čtení hotového výborového návrhu; je docela přirozeno, že tuto samovolnou změnu zákona nemohla klidně snést, také se necítila přirozeně nějak vázána tím, že posl. Čuřík s opozicí mluvil, neboť závazné jednání mohl vésti jen se schválením všech stran koaliční osmy.

I z tohoto vylíčení koaličního listu je patrné, že všechna formální odpovědnost za tento konflikt padá na koalici. Nelze tvrdit jedním dechem, že i. koalice pověřila p. Čuříka jednáním s opozicí, 2. že se jednáním p. Čuříka necítila vázána. Opozice jednala s tím, koho k ní koalice k jednání poslala, a neměla důvodů, při každém bodu si ověřovat jeho mandát. Je tedy celý konflikt následkem podivných nepořádků v koalici. Ale není to více než jen nepořádek? Není to tichý boj dvou směrů? Jednoho, kterému upřímně šlo o dorozumění s opozicí, a druhého, který se domnívá, že takovým dohodnutím by byla ohrožena jeho účast na vládě? A nepatří k jednomu směru p. posl. Čuřík a k druhému p. ministr Šrámek? A neskrývá se za bezohledným desavouováním posl. Čuříka radost nad tím, že »propast mezi oběma parlamentními skupinami se rozšířila« a že dnešní koalice zůstane co nejdéle pohromadě? Je známo, že mnoho lidí v koalici se na vyjednávání s opozicí dívalo velmi nevráživě. Ti tedy nyní přišli na svůj účet. Opozice — ať už právem nebo nikoliv plným právem — vyhláší takový stav, jakoby vyjednávání vůbec nebylo. Víme, že je marno mluvit stranám do duše před volbami, ale vzhledem k blížícím se jubilejním dnům bychom chtěli říci, že přece jen nelze mluvit o tom, že by propast mezi vládou a opozicí byla širší než před vyjednáváním, a že i když koalice zcela zkazila vnější účinek dlouhého vyjednávání s menšinou, přece zůstalo v návrhu mnoho, na čem se s ní dohodla; i musíme takový stav i nyní pokládat za lepší, než kdyby nebyla vůbec vyjednávala, a nemůžeme propast pokládat za širší než byla v době, kdy poprvé přišla se svým samovolným návrhem na novelisaci sociálního pojištění, nikoho se neptajíc a ničeho nedbajíc.

Nepřestávejte se učit německy!

Tuto výzvu je nutno adresovat mladé generaci, u které znalost němčiny povážlivě oslabuje. Je v tom tato mladá generace dokonce podporována některými teoretiky, kteří soudí (a už před válkou soudili), že německých vlivů na nás je tak jako tak už dosti, a že naši mladí lidé by se měli raději učit francouzsky, anglicky nebo rusky, aby byli vůči vlivům německé kultury odolnější. Soudíme rovněž, že živější styk se západnějšími kulturami než jest německá by pro nás byl velmi prospěšný, a že jsou některé věci životní moudrosti, které se můžeme naučit jen ve styku s anglickou nebo francouzskou kulturou, nikoliv s německou. To však neznamená, že bychom směli do té míry ignorovat místo, na kterém žijeme, a poměry, které nezměníme. Poněvadž jsou u nás tři miliony Němců, s nimiž se setkáváme v nejdůležitějších státních věcech každý den a na každém kroku, budou u nás vždy ti lidé, kteří nebudou dobře ovládat němčinu, poněkud méněcenní ve veřejném životě. Někteří pošetilci myslí, že náš poměr k němčině je vyřízen tím, že čeština byla zákonem stanovena jako jazyk státní. Je to osudný omyl. Němci horlivě dohánějí své znalosti češtiny; kdybychom my polevovali v ovládnutí němčiny, znamenalo by to, že by brzy oni měli více kvalifikovaných lidí pro veřejnou službu (která vždy zůstane značně dvojjazyčnou, i když jen jeden jazyk je jazykem státním). »Prager Tagblatt« napsal o tom nedávno s německého stanoviska:

»Byly jednou doby, kdy v Rakousku se mohli Němci považovat za státní národ. Tenkrát byl také problém: má se Němec učit česky? Na tuto otázku odpověděli si Němci, kteří se cítili povoláními k rozhodování o tak těžkých věcech, rozhodně záporně... Převrat zastihl generaci sudetských Němců, jejichž většina česky nerozuměla. Boj o vedoucí místa ve státě a v hospodářství nebyli by Němci tak hořce ztratili, kdyby byli vedle svého oboru ovládali také češtinu. Čechové jsou chytřejší než jsme byli kdysi my v jejich situaci.«

Vyskytují se však na české straně také teoretikové, kteří nám radí, abychom byli dnes stejně nemoudří jako Němci tenkrát. Že k tomu náběhy mezi námi jsou, o tom svědčí i hlas »Venkova«, který napsal:

»Němci — vidíme to v jejich tisku i v soukromém životě — zahájili proti nám hospodářský boj učením se češtině. Z nijaké sentimentality ovšem, ale za praktickým cílem. A boj ten počínají již vyhrávat, nejen ve veřejné působnosti, ale také v soukromém podnikání. Vyhrávají jej proto, že my dnes přejali jejich bývalé šovinistické hledisko, že druhé řeči netřeba se učit. Jazykový boj o bytí zde skutečně je a Němci vychytrale nevedou již boj proti praktické potřebě češtiny, ale pro ni. My — nutno si nebezpečí z toho pro nás uvědomiti — zůstáváme ve znalosti jazykové za nimi a následky jsou již dnes citelné ve všech směrech. Bylo by špatnou známkou vyspělosti, kdybychom včas neprohlédli, nevedli náš dorost ku znalosti němčiny a přenechali tak volné pole Němcům k hospodářskému ovládnutí našeho soukromopodnikatelského i veřejného života.«

Jestliže nějaký Čech umí anglicky nebo francouzsky, ale neumí německy, znamená to, že je do jisté míry cizí skutečností v tomto státě, a že je snad dokonale vyzbrojen pro konkurenci někde na západě, ale ne u nás. A jestliže si někdo myslí, že radami mládeži, aby se neučila německy, pomůže k tomu, aby tři miliony Němců mohli u nás být nějak ignorovány, je pošetilec. Kromě toho je ovšem šovinista. S šovinistického stanoviska má požadavek, aby se mládež neučila německy, konečně ještě nějaký smysl: rozšiřovalo by to propast mezi národy této země, kteří by žili vedle sebe jako cizinci, neschopní se doroz-

umět, a to mohou šovinisté vždy potřebovat. My naopak, kteří doufáme ve smírné soužití obou hlavních národů tohoto státu, nemůžeme si než přát, aby jejich příslušníci se mohli mezi sebou co nejnázne dohovorit. Tolik se stanoviska ideálního. A se stanoviska praktického: je nesvědomitě vybízet někoho, aby se neučil němčině, a pak ho postavit doprostřed hospodářského života u nás; nebude-li umět německy, bude méněcenný, neboť bude potřebovat tlumočnicka pro padesát procent lidí, s kterými bude musit jednat.

Anglický příklad pro nás.

Nedávnou dohodou anglických průmyslníků s dělníky, zajišťující těsnou, demokratickou spolupráci při řešení všech společných záležitostí a zavrhuující vzájemné a chytračivé znásilňování, ukázala Anglie světu schůdnou cestu »průmyslovému míru.« Známa tato dohoda o demokratickém harmonisování obou hospodářských složek, již se na počátku září dostalo schválení sjezdem odborových organizací dělnických ve Swansea, je výslednicí řady dlouho působících sil v anglickém hospodářství. Nemalej vliv na přípravu dohody měla nesporně t. zv. generální stávka anglická v r. 1926 a to jak svým rozsahem, tak zejména svými ohromnými důsledky hospodářskými. Stávka i vleklá krize po ní zaujaly mysl anglické veřejnosti a vyvolaly změny v posuzování hospodářských věcí. Stávka je dosud připomínána jako výstraha, a je patrné, že zaměstnavatelé i zaměstnanci (z těch ovšem jen ti, kteří nepropadli komunistické ideologii) si přejí, aby se nikdy již neopakovala. Je zřejmo i z konservativního tisku, že stávka a hospodářská krize přivedly změny také v nehybném smýšlení konservativní části anglických průmyslníků, příliš ovládaných ještě duchem 19. století a nechápavých, že lidé současnosti se liší od lidí minulého století. Vynikající a rozvážný socialista anglický, Snowden, obávaje se, že akce pro průmyslový mír narazí na odpor této části průmyslnické, pronesl v lednu na adresu konservativní vrstvy průmyslnické tato slova: »Dělník chce již býti považován alespoň za stejně významného ve výrobě jako průmyslník sám, a jestliže zaměstnavatelé neuznají tohoto nového ducha, vidím málo naděje na plodné výsledky právě vedených vyjednávání. Věřím však, že velmi mnoho zaměstnavatelů uvědomuje si jej, a proto doufám, že jsme na prahu nové éry v průmyslu.« Ovšem, tlakem hospodářských poměrů změnilo se mnoho i v odborovém hnutí anglického dělnictva. Heslovitá, revolučním utopismem zabarvená ideologie, která byla vnesena do Anglie především z Ruska a která se velmi výrazně projevovala na sjezdech odborových organizací v letech 1924—1926, utrpěla na letošním sjezdu ve Swansea úplnou porážku.

Ale dalekosáhlé rozhodnutí anglických průmyslníků a dělníků pro pevně organizovanou spolupráci není podloženo jen hospodářsky, nýbrž má svůj zdroj také v národní povaze anglické — a to především v jejím smyslu pro odpovědnost a pro praktičnost. Okolnost, že Anglie je zemí nejstaršího parlamentarismu, také do značné míry nám vysvětluje, snadnou poměrně dohodu průmyslníků a dělníků řešiti napříště veškeré společné otázky a spory toliko způsobem parlamentárním.

Návrh na zřízení Národní rady průmyslové, jenž tvoří jádro dohody anglických zaměstnavatelů a zaměstnanců, znamená posílení principu parlamentního a vyvrácení falešných prorocství o překonatelnosti parlamentarismu. Bez jakéhokoli nátlaku a bez jakéhokoli podnětu státní moci angličtí průmyslníci a dělníci dospěli po dlouhých úvahách poznání, že povznesení hospodářství, zabezpečení jeho stálého rozvoje a zvyšování obecného blahobytu není možno zajistiti na principu moci, t. j. třídním bojem, ba že ani pouhé řešení organizačně-technické nepostačí, jestliže nebude zároveň průmysl postaven na principu ryze demokratického parlamentarismu, což znamená, že všech-

ny otázky a spory obou složek se týkající budou řešeny společně, za rovnoměrného zastoupení obou. Tento hospodářský parlament bude se scházeti čtvrtletně k plenárním schůzím. Ze svého středu zvolí Národní rada průmyslový společný výbor, jenž pro řešení větších sporů v jednotlivých závodech nebo průmyslových odvětvích ustaví paritní smírčí komise. Organizace a postup smírčího řízení byly vypracovány v návrhu s pečlivou podrobností tak, aby dosavadní uplatňování donucovací moci bylo odstraněno. Dále budou ustaveny zvláštní komise, které se budou zabývatí řešením jednotlivých problémů průmyslových a usnadňovatí tak jednání pléna.

Anglický pokus o demokratisaci průmyslu a o zajištění jeho klidného rozvoje vynucuje otázku; bude mít také ohlas v československém životě průmyslovém? Současná konjunktura průmyslová nenutí průmyslníků, aby se srazili o revisi svého poměru k zaměstnancům. Pravda, máme i my t. zv. sociální podnikatele, kteří, poučení zkušenostmi ciziny, snaží se demokratisovatí svůj vztah k zaměstnancům, ale jsou ještě velmi malým hloučkem v průmyslnických řadách, a mimo to jejich osobní vliv na průmyslnický kádr je posud pramalý, aby mohli se zdarem navrhnouti dorozumívací konference průmyslníků s dělníky podle vzoru anglického. Nicméně je jejich hospodářskou a mravní povinností, aby alespoň ideu průmyslového míru propagovali a převychovali tak primitivně individualistickou mentalitu průmyslnické většiny. Podnět k průmyslovému míru musí vyjítí tak jako v Anglii ze řad silnějších — t. j. průmyslnických.

Th. Pistorius.

Zkouška politikova.

Jednání o novelisaci sociálního pojištění skončilo tedy přece jenom kravalem. Bylo by však nesprávné, kdybychom proto přezírali veliký význam fakta, že novelisace stala se přece jenom v dohodě s opozicí, protože to znamená nový způsob legislativy, na základě nové parlamentní techniky, nahrazení pouhé číselné převahy principem dohody, o jejímž průběhu byla veřejnost postupně informována, což je další demokratické novum proti principu někdejší Pětky. Složil-li někdo z koaličních politiků v tomto jednání zkoušku, byl to především poslanec Čuřík, který po celou dobu zdoluhavého jednání byl mezi dvěma ohni a posici držel do poslední chvíle. Kdyby lidová strana nedělala malichernou politiku osob a sekretářů, musila by si říci, že nastala pro ni chvíle, aby zhodnotila tuto práci a pustila ke slovu více moravské křesťansko-sociální křídlo, seskupené kolem »Budoucnosti«, než činila dosud. Ne demagogické řeči o cukru, ale práce může přesvědčit veřejnost o lidovém charakteru lidové strany. Řekněme to rovnou; kdyby lidová strana byla vedena snahou dáti právě lidi na pravá místa, musila by kandidovatí posl. Čuříka na ministerstvo sociální péče a počítati se svými odborovými organizacemi nejenom pro drobnou práci organizační, nýbrž i pro velké směrnice politiky státní. Pochybujeme však při nynějším mocenském rozvrstvení v lidové straně, že se tak stane. Jest to však jediná věc, která by byla s to, aby lidové straně pomohla ke hlasům, hodně ohroženým desavadní bezplánovitou osobní politikou vůdců. T. K.

Čeští a němečtí průmyslníci se spojili.

Spojení českého a německého svazu průmyslníků v jeden společný svaz dává příležitost k uvažování o demagogii. Čeští i němečtí průmyslníci patří valnou částí k radikálním nacionalistickým křídům, čeští jsou skoro všichni národními demokraty, někteří z nich působili ve fašismu a dávali mu peníze, němečtí pak patří ke straně německo-nacionální, která ostře vytýká aktivistům, že pobytem v česko-německé vládě poškozují německé národní zájmy. A nyní se tito pánové, kteří svými penězi na obou stranách vydržíjí divoce nacionální tisk a učí Čecha a

Němce, aby se na sebe nedívali jinak než zuřivě, sešli a velmi klidně udělali spolek. Tisíckrát a milionkrát vytýkali dělníkům internacionalismus: nejsou-li právě tak internacionalističtí, když jde o jejich zájmy? Zdálo by se, že nebudou mít už mnoho práva vytýkat socialistům internacionalismus. Zajisté že nebudou mít právo, ale jaká už demagogie jest, budou to dále vytýkat i bez práva. Není nic, co bychom měli mítí proti spojení českého a německého průmyslnického svazu v jeden: odpovídá to tendenci doby, která směřuje k mezinárodním koncernům, a mimo to českým a německým průmyslníkům bylo dáno citelně poznati, co to znamená, když se čeští a němečtí agrárníci tak dobře dohodli: znamená to útok agrarismu na průmysl. Vůdce tedy viděli, že proti česko-německému agrárnímu dorozumění je nutno postaviti, aby ještě více nebylo ztraceno, česko-německé dorozumění průmyslové. To je v pořádku: ale proč ještě dále provozovatí onu šalebnou hru s neústupným nacionalismem, když už je i veřejně ruka v rukávě? Průmysloví nacionalisté, utvořivší právě internacionální spolek, soudí, že fakta nejsou nic, hlavní že je to, jak se o nich píše, a tak ovšem šovinistický tisk zcela jinak píše o mezinárodní dohodě průmyslníků než o mezinárodní dohodě dělníků. Dáme se stále popouzet lidmi, kteří jen od nás chtějí, abychom Němcům byli nepřátelští, a sami s nimi sedí u jednoho stolu jako gentleman s gentlemanem? Mají někteří lidé tak špatné oči, že přehlédnou ten veliký a nespravedlivý rozdíl v chování »Národních listů«, když píší o dohodě českých a německých průmyslových organizací nebo o dohodě českých a německých dělnických organizací? Většina řemeslně prováděného nacionalismu má postranní cíle; chce se jim obyčejně upoutat pozornost lidu na jiné věci než na ty, které jsou pro pány ožehavé; chce se jim zejména odvésti pozornost od věcí sociálních. Naši průmyslníci, pokud patří k nacionalistickým organizacím, žádají, aby všichni ostatní byli neústupnými nacionalisty, ale sami pro sebe neústupný nacionalismus s díky odmítají.

Fakta o agrární nadvládě.

Ze zpráv denních listů:

»V Praze, 14. září. Ve výborové schůzi svazu čsl. průmyslníků jednalo se o stanovisku průmyslu k návrhu mezinárodní obchodní komory, aby kolektivně byla snížena cla. Generální sekretář svazu čsl. textilníků dr. Mužík poukázal na to, že textilní průmysl by mohl jako cukerní žádat od vlády podporu na základě zákona pro podporování vývozu, poněvadž také ztratil zahraniční odbytiště. Navrhl vypracování memoranda vládě, ve kterém by se protestovalo proti dosavadní hospodářské politice, která má jednostranně agrární charakter, poněvadž by jinak musilo trpět celé hospodářství... Generální sekretář prof. dr. Hodáč uvedl, že svaz se musí obrátiti proti agrárním snahám o zvýšení cel, ať na obilí, ať na dobytek, protože zvýšení by způsobilo stoupnutí mezd a výrobních nákladů...«

Zdá se podle tohoto i podle jiného, že průmysl bude čím dále tím více nucen stavět se do přímé opozice proti agrární straně, která docela tiše pracuje na svém cíli, který vyjádřila slovy, že »v tomto státě nemá být parita mezi průmyslem a zemědělstvím, nýbrž že zemědělství má ve všem býti na místě prvé a průmysl na druhém.« Ovšem agrárníci by se netrápili pro vyhaslé továrny. Půjde-li dále toto podřizování hospodářské politiky agrárním zájmům, může přijít doba, kdy průmyslníci budou se musit obrátit na socialisty, aby jim pomohli udržet snesitelné výrobní a odbytové podmínky pro průmysl v tomto státě. Neboť v tomto boji budou stát agrárníci na straně jedné a průmyslníci a dělníci jako opozice na straně druhé. Je zcela možno, že věčné thema v naší politice »buržoasie a socialisté«

bude jednou na nějakou dobu zatlačeno jiným thematem: agrární a průmyslová výroba, — a že podle tohoto hesla se budou řadit lidé na tu nebo na onu stranu.

Nový kandidát vůdcovství.

Náměstek předsedy vlády pronese ve sněmovně projev o zdražení cukru, jehož každé slovo je diplomaticky vybalancováno, a zemský tajemník jeho strany pronese na schůzi řeč tak agitační, že by se tak nemusil stydět mluvit žádný socialistický agitátor. Mluvíme o monsignoru Šrámkovi a poslanci P. Staškovi. Je to opravdu jenom demagogie? Je v tom patrně něco více. Jest to vnitřní revolva sekretářská ctižádostivého kaplana, který si myslí, že by již bylo na čase, aby se stal také vůdcem strany. Se snahami P. Staška se bude musit počítat. Zatím trochu zatápí svému vůdci. Z této demagogie povstala uvnitř koalice polemika mezi lidovci, národními demokraty a agrárníky. A opět dali lidovci národním demokratům odpověď, nad níž skoro zůstává rozum stát. Lidovci vytykají národním demokratům protihradní kampaň. Píší, že národní demokracie by měla věnovat aspoň desítinu té energie, kterou kdysi dala do boje proti Hradu, nyní boji proti drahotě. Kde se najednou vzala ta hradní lojalita u Staška a jeho druhů, o nichž je všem známo, že stáli v pozadí někdejší protihradní kampaň, u téhož Staška, jenž osobně proti Hradu najímal žurnalisty? Nemýlíme-li se, souvisí i tato náhlá lojalita velmi úzce s ctižádostivými plány. Případ Matouškův působil výchovně, ukázalo se, že o budoucích ministrech rozhoduje ještě někdo jiný, než výkonné výbory stran. Je proto třeba otočit se na čtyřáku, a to ovšem nikoli ponejprv. Když se ukázalo, že sociálně pojišťovací novela bude projednána dohodou, byli to tíž páni, kteří dnes ukazují tak horlivě svoje sociálně reformní sklony, kteří o tomto kroku mluvili jako o neodpuštělné slabosti koalice. Dnes se stanou sociálními reformisty z důvodů agitačních. Strana lidová má dva výkonné výbory. Šrámek je předsedou poslaneckého klubu. Mnozí by rádi viděli, kdyby Šrámek se omezil na Moravu a nechal volné pole pražským ctižádostivcům, kteří koketovali s fašisty kdysi právě tak, jako dnes začínají koketovat s hradní lojalitou. Hlásá-li lidová strana dnes svůj sociální reformism, jest třeba se také podívat, kdo jej hlásá. Slova, která bychom rádi slyšeli z úst Šrámkových, znějí velmi lacině a velmi falešně, jsou-li hlásána sekretářskými agitátory, kteří jsou dostatečně známi, aby se s nimi nedělala nikdy veliká politika. Jak jsme již několikrát řekli: v politice je nutno znát osobní pozadí, aby se správně ocenily děje.

B. W.

Odzbrojit či neodzbrojit?

Je to trapné. S odzbrojováním to nejde s místa. Čím více se množí mírové paktů a slibů, tím horší jsou vyhlídky na odložení zbroje, tím více roste nedůvěra mezi národy a hrozí dokonce obnova závodů ve zbrojení. Jak to vysvětliti? Není to nejhanebnější podvod v dějinách lidstva? Nebylo poctivější, když kolem r. 1900 národy otevřeně zbrojily a na srážku se připravovaly, než nyní, když kroutí zbožně očima a desetkrát za den se odřikají toho dábla, jemuž tajně slouží? Ve skutečnosti není však nutné souvislosti mezi závazkem k míru a odzbrojením, je v tom naopak jistý odpor, třeba to znělo paradoxně. Všechny ty mírové paktů směřují k zachování statu quo. Neválčit — tof neměnit, co je. Nebo aspoň nevynucovat změny. Ale odzbrojit, tof již samo o sobě provádět změnu nedozírného dosahu; vzdávat se převahy, rušit následky vítězství, vyrovnávat mocenské posice. I kdyby nikdo z poražených nepoužil nastavší volnosti a rovnosti k pokusu o odvetu, je to přece jen již radikální změna, převrat od stability zaručené převahou jedné skupiny k obecné vratkosti a nej-

stotě. Zavázat se k zachování míru jest, jak patrně, mnohem snazší než provedení odzbrojení, třeba postupného. Je to rozdíl čehosi negativního a pozitivního. Přihlásit se k zachování statu quo, nepodnikání násilného postupu o změnu není tak těžké ani těm, kdo s poměry nejsou spokojeni — když se jim nedostává prostředků, aby s vyhlídkou na úspěch mohli se o něco takového pokusiti. Naproti tomu vzdáti se těžké zbroje, opustiti svoji mocenskou posici není jistě snadné, když ještě na dobu nedohlednou možno ji proti konkurenci udržet. To již vyžaduje skutečné oběti a pečlivého kalkulu o tom, co přinese budoucnost. Nebudeme se tedy diviti množství mírových paktů a nedostatku paktů odzbrojovacích, nebudeme tolik obdivovat německou ochotu podepsati rozmanité mírové úmluvy locarnské, ženevské a pařížské a tolik se horšit nad britskou a francouzskou opatrností vyhovět příslušnému naléhání americkému, po případě německému a italskému. Dojde-li k odzbrojení, bude to znamenat největší převrat v mocenských poměrech světových od roku 1918 a největší událost v politických dějinách lidstva. Bude to nejvelkolepější eskont budoucnosti, operace, pro niž není dosud příkladu. R. 1921 ukázala Anglie ve Washingtoně, že dovede přijmouti s moudrým úsměvem jisté skutečnosti; je třeba však býti důsledný. Francie v Locarnu a v Ženevě také vzdala se již theorie permanentního vítězství, váhá však přirozeně vydati se úplně jen dobré vůli německé demokracie. Kdo řekl *a*, musí říci i *b*. Odzbrojení přijde, ale třeba dobře vědět, co to znamená. R. P.

Proč jsme byli proti.

»Prager Tagblatt«, list, který se vyznamenává jistou objektivitou a který pro svou blízkost průmyslovým kruhům nemůže býti považován za zástupce levého směru, takto nyní v doslovu o novelisaci sociálního pojištění vylíčil historii tohoto návrhu:

»Bylo by příliš zdlouhavé pátrat dnes po tom, kdy a kde poprvé se vynořila myšlenka, reformovat velké sociálně politické dílo všennárodní koalice. Teprve později se ukázalo, že první kroky byly podniknuty bez plánu. Cítila se nejdříve asi potřeba vykonati nějaký zákonodárný čin, který měl být charakteristický pro režim, zřikající se spolupráce socialistů, a poněvadž socialismus počítal právě dělnické pojištění ke svým nejdůležitějším výkonům, chtěla měšťanská vláda prokázati svůj svéráz a zároveň svou mocenskou politickou převahu nad socialismem revisí zákona, která se podobala částečnému odbourání. Byla to při nejmenším právě tak věc prestiže jako praktické potřeby; neboť brzy se ukázalo, že zaměstnavatelé, kterým snad koalice se domnívala sloužit, novelou daleko nebyli tak nadšeni jako zaměstnanci roztrpčení.« —

Psali jsme sami mnohokrát o této věci v téměř smyslu. Používáme resumé cizího listu, abychom si ještě jednou zrekapitulovali důvody, proč jsme v boji o sociální pojištění stáli proti koalici: krátce lze říci, že to byl svévolný a jen z důvodů politické prestiže podniknutý útok na sociální mír v této zemi; nový režim, opojený mocí, myslil, že může udělati cokoliv, má-li k tomu šest hlasů většiny ve sněmovně; záleželo mu na tom, udělati něco protisocialistického; následek by byl, že by vykopal hlubokou propast mezi dvěma tábory v tomto státě, a že proti triumfujícím vítězům by stáli zatrpklí a nesmiřitelní poražení. To by ovšem nebyla práce konsolidační. Na štěstí koalice po různých událostech přišla k názoru, že není radno tak neúspěšným způsobem využít volebního vítězství, a zahodila své původní návrhy, které měly charakter bujnosti vítězů, ne však státnické rozvahy. Co se z novelisace sociálního pojištění uskutečnilo, je jen slabý odlesk toho, čím se vítězové v prvních dobách zanášeli ve svých myšlenkách.

Baťova železnice.

Neúnavný organizátor zlínský přišel s novým projektem: chce postavit železnici z Třebovic přes Prostějov—Zlín na Slovensko a chce ji vésti ve vlastní režii. Projekt na první pohled sympatický, neboť nepochybujeme, že by Baťa dovedl uplatnit myšlenku »služby veřejnosti« i v dopravě a ukázal by našim ČSD, jak se jezdí jinde než na ČSD. Ale projekt má dvě stránky: technickou a hospodářskou. Technickou: Trať Třebovice—Prostějov je nejmizernější dráha republiky, postavená asi před 40 roky a od té doby neopravovaná, takže její stav je horší než byl před 40 roky. Vybudovati ji na dvojkolejku prvního řádu by znamenalo překládati namnoze trasu, ježto stoupání a zatáčky by nedovolovaly větší rychlost. Elektrina, bez které se moderní trať neobejde, předpokládala by opatření energie, které by nebylo snadné v této krajině chudé na vodní toky. Pokud jde o stránku hospodářskou: Postaviti soutěžní trať velké magistrále Č. Třebová—Přerov je nebezpečné, není-li dostatečně zajištěna přepravní frekvence nákladní; neboť na osobní dopravě dráhy nikdy nemohou vyděláti. Sympatický ovšem celý projekt zůstává právě snahou, prolomit monopol ČSD, jehož nehybnost a byrokratismus cítíme všichni tísnivě.

J. H.

Socialisté a nivelisace.

Po převratu oddali se socialisté všude tam, kde měli vliv, horlivému nivelisování. Nedovedli si představit demokracii jinak než jako nivelisaci. Z té doby pochodí známé případy, kdy šéfové úřadů měli menší plat než vrátní, kdy životní úroveň inteligence byla krutě stlačena. Myslíme, že žádného svého omylu socialisté tak trpce nelitují jako právě tohoto. Poznali během doby, že si tím odcizili většinu inteligence, a že nemají skoro přátel mezi vyššími úředníky. Socialisté — aspoň v soukromí — tento svůj omyl nyní loyálně doznávají. Jak daleko šel převrat v jejich názorech na nivelisaci, viděli jsme v závěrečných dnech jednání o sociální pojištění. Zřízení jedenácté pojišťovací třídy, jejíž odmítnutí koalici v plenu pak vyvolalo konflikt, mělo právě denivelisační smysl. Socialisté chtěli, aby lépe placení dělníci byli i lépe pojištěni, a když koalice to zavrhla, četli jsme v socialistických listech dokonce výtku, že koalice — nivelisuje. Doufáme, že socialisté, kteří vzpírají se už nivelisaci uvnitř dělnické třídy, pochopí nyní také něco z přirozené nechuťi, s níž se na jejich nivelisační snahy dívala inteligence, a že konečným výsledkem nivelisace není spokojenost, nýbrž zlá hořkost.

P O L I T I K A

Pierre Lasserre:

Duch liberalismu.

Není-li zajímavé, že pro určité spisovatele, nikterak průměrné, se krásné jméno »liberál« stalo nadávkou? Portrét liberála, který tito spisovatelé načrtávají, je portrét distinguovaného člověka, spojujícího v sobě nejžalostnější nedostatek charakteru s ochablostí, jež mu zabraňuje rozhodnout se mezi protikladnými názory. Takto rouhavě neužívá výrazu, který znamenal pro naše otce vzácnou vlastnost, a jehož slabiky dosud pro sluch některých lidí znějí vznešeně a hrdě, jen jedna strana politická. Vyjadřuje to spíše celkového ducha a instinktivní potřebu těch, kteří jsou v zajetí nějakého dogmatu, zhanobit duše, neschopné dát se zotročit. To se líbí všem doktrinářům, všem přepjatým dogmatikům, všem systematickům, ať

jsou, jak se říká, z levice nebo pravice. Okouzluje to a posiluje ty, kteří si lichotí, že dovedou o všech věcech přemýšlet, abych tak řekl »z jednoho kusu«, neuvědomující si patrně dostatečně, jak »jeden kus« může být křehký, přestoupí-li jeho rozsah určitou míru.

Žáci katolických myslitelů a žáci Karla Marxe, radikálně stojící proti sobě svými zásadami, scházejí se na společném stanovisku a poznávají v liberálních duších své přirozené odpůrce a posuzují na nich ochablost, eklecticism a skepticism. Nespravedlivý obraz, kteří si jedni utvořili o »liberálovi«, okouzluje druhé. Ačkoliv se navzájem potírají do krajností, cítí se jakoby z jedné intelektuální rodiny na základě přísné jednoty svých doktrinářských konstrukcí a nelítostnou neústupností své dialektiky. A tím se právě stává, že se jejich rány shromažďují na zádech nebohého »liberála«, který tak dostává šfouchance ze všech stran.

Nebylo by zajisté nic zasluhujícího nad tyto útoky, kdyby »liberalism« nebyl opravdu nic jiného než tato zbabělost ducha, znásobená ještě nepevností charakteru, kterou systematické a přívrženci všech možných směrů s oblibou hanobí pod jeho jménem. Ale je tu trochu příliš hrubá rovnováha. Je asi tak stejně správně představovat liberalism označenými žalostnými a neblahými rysy jako stotožňovat starého žoldáka s vojákem nebo »žentlasa« s gentlemanem, svíčkovou bábu se zbožným člověkem.

To je klasický způsob polemiky, ale příliš pohodlný, který spočívá v tom, že se zdiskredituje myšlenka, forma charakteru, proti níž panuje antipatie, smísí se s tím, co je její pouhou karikaturou a ukáže se nám ve stavu poníženém a degenerovaném. Skutečný liberální duch odmítá každé mínění, které by se mu chtělo vnutit svou autoritou nebo konvenčností, a přijímá za své výhradně to, čeho pravdivost vyzkoušel dříve osobně. Tuto delikátní úctu k pravdě, zrozenou z lásky k tomu, co je na pravdě podstatně nejbohatšího, s oblibou a škodolibostí napadá faleš, zručný dogmatism, vše si zjednodušující a hloupý, jehož bychom mohli citovati spoustu současných dokladů, travestuje ho jako neplodný diletantism, jako nemožnost volit mezi a n o a n e, neschopnost vyznávat spíše jedno než druhé.

Skutečný liberál je poctivý člověk, který dává velice silně vyrůst citu a ohleduplnosti k osobnosti druhých. Tato jemnost je zneuznávána a tupena ztvrdilými hlavami, které si ji dovedou představit jenom u člověka zbaveného vlastní osobnosti a úplně neschopného nabýt autority u ostatních.

Tady je uzel debaty.

Kdyby liberalism vylučoval autoritu, jak by se dal liberalism hájit? Ale v tom případě by bylo třeba přiznat, že se autorita nemůže nikdy uplatnit jinak, než prostřednictvím nějakého kaprála. Nemluvíme o hmotné autoritě, která opravdu potřebuje kaprála jako nezbytného činitele a u níž jde jen o vymezení pole užití. Mluvíme o duchovní autoritě: pokud se jedná o ni, je pravda, že mladé generace (neřeknu nejmladší) ztratily poněkud mnoho svědomí, ať je liberální, nebo ne. Nelze komandovat duše. Ti, kteří by se dali komandovat, by přestali být opravdovými duchy. Je nutno přesvědčovat je. A ještě je třeba — mají-li zůstat přístupné přesvědčování — aby byla jejich svoboda věčně netknutá a svěží, a aby nebyly zlákáni něčím, co by do jisté míry myslelo místo nich a tak předem omezovalo i určovalo řadu jejich rozhodování o všech problémech.

Auguste Comte byl přece nějaký systematick! Působilo-li mnoho jeho myšlenek tak hluboce na jeho století, stalo se tak díky těm čtenářům, kteří zmiňovali jeho myšlenky myšlenkami jiných filosofů, starých i moderních, volně s ním konfrontovaných, krátce řečeno: díky těm, kteří si ze systému dělali blázný. Filosofie Comtova rozpoutala ve světě svobod-

ných duchů nesmírné víry myšlenkové. Velcí filosofové žijí v potomstvu tím, co inspirují, jistě však ne tím, co diktují a co je jakoby mrtvé, nečinné.

Žáci, kteří dělají Descartesovi opravdu čest, jsou jimi velcí mužové, Leibniz, Spinoza a Malebranche: z části se svou doktrínou řídili, z části jí odporovali. Ti, kdo ji opakovali a přemýšleli celou beze změny, byli průměrní. Žáci, kteří neznají výhrady, jsou vždycky prostřední. Vidíme v dnešní době kolem sebe mnoho takových a ti chtějí stanovit zákon. Za časů mého mládí jsme měli své učitele víc v úctě: nepřísahali jsme na slovo ani jediného z nich. Čistý liberalism, který nám, mladým lidem oddaným studiu, nebyl o nic méně vzorem, než dobrý sluch těm, kteří se zaučují v hudbě.

*

Je čas, aby byl liberalism rehabilitován. Smyjme z něho nařknutí ze slabosti. Ukažme, co vše znamená, čím vším je naopak, všechnu jeho životnost a sílu myšlenkovou, duševní svěžest, srovnávající ho s ucelivým přijetím některého z oněch intelektuálních kaprálostí nebo imperialismu, jimž příliš často propadají mladí lidé naší doby, dokazující tím, že hledají spíše zábradlí, o které by se mohli opřít, než zmohutnění dechu, aby se sami svou silou pohnuli a vyšvihli. Takové doktrinářské zařazování může být užitečné pro dav málo vzdělaný, to bych ještě připustil. »Lid potřebuje náboženství.« Pro dělníka z Puteaux nebo ze Saint-Denis má v sobě marxism, vulgarisovaný a zbavený svých paličských závěrů, tu hodnotu, že mu nasadí do hlavy určitou versi všeobecných dějin. Tato verze, zhoubně zjednodušená, stranická a v celku vzato pochybená, pro něho znamená jako duševní potrava přece jen víc, než obsah oplzlých časopisů nebo alkoholické halucinace.

Ale chovanec učitelského ústavu? Licenciant? Středoškolský profesor? Vidíte je, jak se shromažďují pod praporem Marxovým! Přece se nespokojíte, ó mladí učenci, tím, že vyjmete z Marxe oněch několik originálních a silných postřehů o nepovšechnějších příčinách dějinných událostí, jak mu je vsugeroval pohled na moderní hospodářské revoluce, naplňující se před jeho očima, nezůstanete na těchto myšlenkách, v nichž jeho duch právě tak omezený jako mocný se nesmířitelně odváží zmocnit se celé filosofie dějin, jako kdyby se nebyl až do nástupu velkopřemyslu a manchesterské školy svět v těch věcech ničemu naučil!

Jistě budete abstrahovat od všeho, co vás učí nadbytečného a přebujelého o činech a mravech člověčenstva v celé jeho minulosti, ve všech textech, které obratně umíte číst, jak předpokládám. Budete se do jisté míry asketicky obětovat a zjednodušíte, ochudíte docela schválně přebohatou zásobu svého vědění. Proč? Abyste indiskretním bohatstvím svých znalostí historických a psychologických nepřišli do rozporu s teoriemi sekty, do níž se vřazujete, hledíme-li k mechanismu společnosti a vývoji lidského pokolení. S teoriemi, které předpokládají naši přirozenost za chudší, než ve skutečnosti je, a které za cenu takového předchozího ochuzení svého vlastního předmětu získávají jednoduchost, jež vyhovuje článkům víry populárního náboženství.

Způsoby tohoto drtivého zjednodušování, jehož není možno nezneužít při vypracovávání formulí, majících za účel poskytovat termíny a přenosné formule určité partaji, nejsou u levice méně v oblibě než u pravice.

*

Ode dvou století silně vzrostla naše kritická znalost lidstva. To, co vymysleli nejlepšího a čím nejvíce vynikli naši otcové, až k těm nejvzdálenějším, víme lépe, než se vědělo před námi. Domnění, že se z toho všeho dá vyjmout celá řada příkladů a cenných pravd, schopných přispět ke zdokonalení moderního

člověka a k zajištění jeho nezbytného postupu vpřed, charakterizuje ducha liberalismu: to je důvod bytí liberalistické kultury.

Liberalism není optimistický. Ještě méně je pesimistický. Dodává lidské povaze jistý stupeň důvěry v to, že člověk by křivdil sám sobě, kdyby tuto důvěru odíral jinému. Liberalism nevyznává nezbytnost lidského pokroku, ale věří v jeho možnost a přeje jí. Brání se připustit, aby bylo ztraceno jedině z oněch velikých úsilí, které podstoupila lidská elita, aby se zmocnila pravdy, aby vytvořila krásno a určila dobro.

LITERATURA A UMĚNÍ

V. V. Štech:

Je ornament zločin?

Do duševní zásobárny každého pořádného moderního člověka patří také zásada, že ornament souvisí se zločinem. Nasadil ji tam Adolf Loos, vídeňský architekt, theoretický Čechoslovák. V chytrém článku u nás byl poprvé otištěn v červnu 1922 v »Tribuně«, nabitém správnými postřehy, zaútočil na ornament a chytnul jej vskutku na místě, kde je nejranitelnější, když poukázal na důsledky sociální a hospodářské, na nízkou životní míru pracovníků, kteří, vyrábějící ornament, prodlužují zbytečně výrobní proces předmětu. Rozlíšil zvláštní rasu »moderního člověka« od lidí minulých, kteří ještě směli zdobiti sebe a svoje nejbližší okolí. Tetovati se dnes, to jest zdobiti, jest prý privilej zločinců skutečných nebo takových, kteří jsou jimi v svém srdci. Ornament mizí Loosovi tak jak pokračuje kultura, a jeho zánik je nutný, protože působí těžké škody hospodářské. Pro ornament mrhá se materiálem, penězi a lidskými životy, a to je zločin. Čiré zdobení a z něj plynoucí nepoměrná doba pracovní, jsou známkami úpadku. Loos upozornil, jak čas lehce překonává dobový ornament a jak rychle vyvětrávají slohové známky.

Loos má jistě pravdu. Ale jenom potud, pokud mluví o ornamentu, který se uměle dělá. O ornamentu, který vzniká jako samoúčelný problém slohový, bez věcné potřeby a hlavně jako požadavek krásy. Nebot s krásou je to v životě zlé. Není jí v něm zdaleka tolik, kolik se říká, a rozhodně se jí potřebuje ve skutečnosti vlastně velmi málo. Aspoň mně se zdá, že ty nejkrásnější věci, jako měsíc, hvězdy, ptáci, hory a lesy, šumění stromů a hučící vody nemyslí vůbec na krásu. Ani lidé vskutku krásní.

Mládenec, který koktá právě své dívce, že jí má rád, nestará se o to, je-li v něm přirozený půvab mládí, svěží síla mladé lásky atd. Chce si jenom vyřídit svou věc — v té době pro něj nejnuttnější. Ani jeho milá — má-li jej vskutku ráda — nemá pro tu chvíli času pozorovati, jak je krásný (leďa později, ve vzpomínkách), a její odpověď určují zcela jiné důvody než zákony rytmu. Za to stará se o krásu koketa (»takhle ponese můj obraz životem«), nebo filmová herečka. Té záleží, aby Jupiterovy lampy nekreslily jí do tváře zbytečných stínů, když prostě, ale s nekonečným citem, klesá oddaně do horoucího objetí milencova.

Bylo by možno tento příklad rozvésti, a našlo by se, že potřeba krásy, potřeba opravdová a předem, je v lidském životě pramalá pro ty, kdož jsou ve věcech, nebo

aspoň p o k u d ísou ve věcech. Pro ty, kdož je žijí bezprostředně a nikoliv formou, kdož nepozorují. Neboť ti, kteří pozorují, jsou buď umělci nebo mudrci, a to je zvláštní případ a podstatně rozdílný. Řekne se o někom: jaký harmonický život! Ale aby bylo možno to říci, je nutno hledět naň z povzdálí, přehlížeti už jeho rytmus, ale ovšem právě jen rytmus výsledný, nikoliv však jednotlivé události o sobě. To, co se dalo na cestě při vyvozování toho rytmu, tu práci dostati se z místa nebo tu nudu, nesměti jíti čerstvěji a jinak, a nevidět bolesti, které zbyly vespod. Nebo je nutno býti aspoň na konci cesty, na vršku: Zaplat bůh, bylo to hezké.

Práce rolníka je poetická pro idealisujícího diváka. On sám z té poesie pravidelně ničeho nepozoruje, protože jde mu o věci podstatně hmotnější. Je-li tu poesie, tož jako krátký výkřik nebo povzdech, mžikové posvěcení zvláštních chvil, když dodělal, uložil úrodu, když mu někdo zemřel, nebo když vdává děti, jde polmi na procházku v neděli odpoledne. Tato vzrušení, tyto city jsou pro něho poesíí, sesílením života do zvláštní formy, a tehdy vzniká nebo aspoň se objevuje v j e h o ž i v o t ě ornament. Je to jenom sůl a koření života a vyrostlo nutně, těžce podmíněno potřebami života; poetické city, ornamentální rozechvění není zamýšleno předem; sedlák si neumiňuje: nyní budu patriarchální — spojím se při orání podvědomě se zemí!

Kde se objevují gesta nebo úmysly předem pojaté, jde o ozdobu dodatečně navěšenou na lidské vztahy ke hmotě a k životu. Tyto vztahy jsou vždy hmotnější a neurvalejší, než jak vypadají pro pozorovatele z dálky. Ornament, poesie, umění, vznikají z materiálního tření a z hmotářského zápasu téměř jako vedlejší a neúmyslný produkt. Ale přece je nutný. Neolitický člověk nebyl dekorativní umělec a asi by nám nedovedl vysvětliti, jak se dostaly jím vypíchané čáry na hlíněnou nádobu právě v tomto pořádku. Rozhodně potřeboval jenom nádobu, protože z dlaně se špatně pilo, ale při hnětení a formování sypké hlíny překypěla kdesi jeho energie, dotknulo se jej slabě cosi z nitra, dostal vnuknutí a jakési lehounké povznesení dalo kulovitému poháru výzdobu, bez níž nezdál by se mu potom vůbec celým. Tento ornament patří na předmět, protože vzniká s ním zároveň a nedílně. Konečně proto, že patří těsně k člověku, který jej vytvořil. Patří mu téměř fyziologicky.

Když jste se ptali Aleše, jak tvoří, odpovídal, že neví, že do něj vjede nějaká síla a on že kreslí: »A než se vrátila maminka z trhu, byl obrázek hotov.«

Čistý ornament vzniká tedy podvědomě, nebo aspoň z touhy a vůle jenom neurčitě usměrněné. Ale vzniká. Byl nutný. Rostl z psychofysické organizace lidské, z aktivního poměru ke světu a látce. Někdo je válečník, někdo obchodník. Jsou lidé, kteří jednají, a jiní jsou lyričtí. Z těch pak vycházel ornament, snad za nějakých zvláštních podmínek, z nápodoby, hračky, přebytku citu, tesknoty, radosti. Že jej bylo třeba, je vidět z toho, že jej přejímali, opakovali a napodobili také lidé, kteří nebyli lyričtí, kteří neměli v sobě ani tísně ani smutku. Cizí ornament dostal se do jejich života a smísl se tam s věcmi důležitými a absolutně nutnými. Tvořil v jejich životě přestávku, pomlku, podškrtaval jej a vyzdvihoval.

Lidé se nemění. Není zvláštní rasy »moderních lidí«. Američan není pokrokovější — v lidských věcech —

nad Evropana, je toliko hloupější a ve věcech rytmu beze sluchu. Lidé se už netetují, protože nosí šaty, které jsou často jenom rozšířenou ozdobou těla, ještě nápadnější než vrypy a nosní kroužky. Už nenosíme krojů a národních výšivek, protože kravaty, punčochy a pestré sweaty rozlišují společenské třídy a národy přesněji nežli kmenové odznaky. Jsou také stejně svérázná.

Ornament nemizí ze života, jenom se mění. Někdo, aby byl řádně oddán, potřebuje družičky a varhany, jiný podpis magistrátního úředníka. Rozdíl ukazuje, že také ceremonie podléhají módě, ale že podstata ceremonií zůstává! Při tom všimněme si dobře, že to nejsou jenom podružné ozdoby z venčí navěšené, ale že dosahují samé podstaty života. Na pohled povrchní obřad, forma, ozdoba spoluurčují věc. Primitivní lovec snad ulovil ženu jako zvěř a spal s ní. O to šlo. Ale patrně už druhý zdůraznil svoji výhradní vládu nad ženou nějakým obřadem. Také dnešní člověk by se neženil bez koitu, dětí, domácnosti, ale potřebuje k tomu obřad, který v zásadě vymyslel už druh primitivního lovece. Tento obřad manželství nezmění, štěstí je možné s požeňmáním i bez požeňmání, ale přece určuje v mnohém samu podstatu celoživotního vztahu: Nejsou oddáni — na mé svatbě přišlo — pamatuješ se, jaké šaty měla družička?

Neubýlo tedy zdoby — to jest ornamentu — ani při zacházení s vlastním tělem, ani v životě lidském, obřady rozčleněném. A na věcech? Vezměte auta. Je pravda, především musí jezdit (také primitiv nejprve žije a teprve potom zdobí, n e b o ž i j e a n z d o b í), ale téměř zároveň dostává charakteristickou linii, čili podle Loosa, »estetickou jakost«. Tato linie mění se dokonce častěji na dekorativní slohové vzorky. Také nátěr není podružný; rozhoduje často závažně o koupi, a určuje ráz auta nebo představu o něm leckdy spíše než počet cylindrů a obsah litrů. Doufám, že není potřeba říkat, že nátěr je ornamentem právě tak jako linie. Že nemusí býti na dvířkách namalovány ani tulipány a jablíčka ani stylisované tesařiči, protože niklování klik a vzorek potahu sedadel jsou příslušníku doby právě tolik ornamentem, jako byla děvčeti od Soběslavi blaťacká plena. Dělej co dělej, kaž a horli, ornamentu se nezbavíš. Byl v člověku a proto v něm zůstane.

Člověk tvoří umělecky jenom tak jak dovede a může, a je-li člověk rytmický, nedočkáte se od něj jiného než ornamentu, i kdyby stokrát přísahal na konstruktivismus, poetismus, surrealismus a komunismus.

A. Urban:

Když film začíná mluvit . . .

Film není starší jedné generace. Jeho mládí bylo omluvou pro nejrůznější druhy nevkusu, které jsme tak často na plátnech viděli. Je třeba strpení, říkali ti, kdož věřili a věří v uměleckou budoucnost filmu; film najde své vlastní umělecké prostředky, najde svou estetiku. Umělecká budoucnost filmu se spatřovala ve fotogenii; doufalo se, že se najdou základy filmového krásna ve fotografii pohybu. Děj, slova, barevná fotografie — na to všechno dívali a dívají se zastánci filmového purismu jako na věci filmu škodlivé

a zbytečné, budoucnost filmu se obecně spatřovala ve filmu absolutním, oproštěném od veškeré divadelnosti a omezeném na tři věci: pohyb, světlo a stín.

Lidé, kteří neměli tolik důvěry ve film, krčili rameny nad filmem vůbec a nad filmem absolutním zvláště. Nepokládali film za schopna jakéhokoliv umění. Nevěřili, že by fotografovaná skutečnost mohla být někdy základem uměleckého díla, kdyby se jakýmkoliv způsobem uměle komplikovala fotomontáží. Myšlenku nelze vyjádřit fotografií, to je asi základní námitka proti důvěře v umělecký film.

Zatím, bez ohledu na spory mezi generacemi, vychovanými divadlem, a generací, vychovanou filmem, rostl filmový průmysl do ohromných rozměrů. Objevilo se sice několik pokusů o absolutní film, ale ani nejpersvědčenější přívrženci lepší budoucnosti filmu nemohli než se postaviti k těmto pokusům odmítavě, v nejlepší případě jako k předzvěsti nového, zdařilého pokusu. Širokým vrstvám zůstaly všechny podobné pokusy cizí, obecnost celého světa navštěvovalo dál románové adaptace, filmová divadla, a zdrcující většina obecnosti chodila dále na film pro své oblíbené hvězdy, pro zajímavý děj, bohatou výpravu nebo z jiného důvodu, aniž si vůbec nějak zvláště všimla fotografie a všeho, co má souviset s příštím filmovým uměním. Je pravda, někdy si lidé všimli, že ten či onen film má špatnou fotografii, ale to bylo ve zvláště křiklavých případech špatné hudby nebo nevyhovujícího sálu. Když si odmyslíme skupiny lidí, interesovaných na rozvoji filmového umění, nelze přehlédnout, že 99% návštěvníků kina k vůli fotogenii na film nechodilo.

V posledních letech nebylo obecnost na celém světě s filmem spokojeno. Film se stal obětí svého vlastního tempa a své oblíbenosti. Tím, že je tak lidovou, vždy přístupnou zábavou, která se stala širokým vrstvám nepostrádatelnou, se stalo, že velká většina filmů dnes široké vrstvy nudí. Je to vždy stejná historie, kterou vidí na plátně, vždy stejné rozuzlení, podobné náměty, šablonovité technické prostředky. Tovární výroba americká nesporně způsobila značnou únavu z filmu, způsobila dále standardisaci režie, hry a všeho, co souvisí s výrobou filmu. Ostatně není myslitelné, aby každý film měl naprosto jiný námět než tisíce filmů ostatních, musí se opakovat určitá podobnost. Američtí výrobci pozorovali tuto únavu obecnosti a rozhodli se jí čelit ještě dříve, než obecnost ztratí zájem na filmu vůbec. Bylo zapotřebí najít něco nového. Kde to však vzít? Po několika pokusech se přišlo na myšlenku oživit film zvukem.

Po prvních pokusech, na které se hledělo ve Spojených státech s nedůvěrou, nastal netušený rozmach zvukového filmu, který udivuje každého, kdo po delší nepřítomnosti přišel do Ameriky. Není daleko od pravdy tvrzení, že zvukový film vzbudil v americké filmové výrobě úplnou paniku. Společnosti se předhánějí v rychlém přebudování ateliérů na výrobu zvukového filmu a biografy o překot instalují přístroje. Příčinu k panice zavedl úspěch několika mluvicích filmů na Broadwayi a vlna nadšení pro zvukový film zaplavila celé Spojené státy. Situace je zkomplikována tím, že jsou různé vynálezy a že skorem každá výrobní společnost užívá jiného druhu a jiného patentu zvukového filmu. Některé firmy vyrábějí jen synchronizované snímky, to jest takové, které zachycují součas-

ně s fotografií zvuk, tedy na příklad hučení vodopádu, šumot lesa, hluk jedoucího vlaku, jiné vyrábějí filmy mluvicí s celými dialogy. Obecnost neví, na čem je, navštěvuje v masách nejodvážnější novinky a porovnává. Tím se stává, že výrobci jsou úplně bezradní, nevědí, mají-li se omezit jen na natáčení synchronizovaných snímků nebo mají-li přistoupit k výrobě snímků mluvicích. Ať to dopadne tak či onak, jisto je, že ve Spojených státech nastal konec dosavadní formě filmové výroby, to jest němému snímku. Zvukový film se ve Spojených státech udržel, a znalci konstatují, že přišel právě včas, aby oživil upadající již zájem o kinematografii.

Počítá se, že do půl roku budou všechny americké výrobní natáčet jen zvukové snímky, a že do roka budou ve všech 20.000 amerických kinech instalovány přístroje, nutné k předvádění zvukového filmu. I konservativní společnosti, které se zprvu chovaly odmítavě k této novince, přeměňují rychle svou výrobu a hledí se zařídit podle situace. Firma Warner Brothers, která ještě před rokem stála na pokraji úpadku a která první začala natáčet zvukové snímky, vykazuje dnes ohromné zisky a hodnota jejích akcií stoupla téměř o 1000%. Společnosti investují miliony dolarů do ateliérů, které musí být upraveny pro výrobu nového druhu.

Převrat zasahuje ovšem z velké části herce, mezi nimiž nastala panika. V Hollywoodu nastává shon po učitelích řeči a zpěvu. Nikdo nemá jistoty, co bude zítra, a mnohá slavná hvězda začíná šetrněji zacházet s penězi než dosud. Ti, kteří byli před příchodem do Hollywoodu divadelními herci, operními nebo alespoň kabaretními zpěváky, získávají náhle na významu a na ceně. Je zajímavé, jak působí zvukový film na americká divadla a revue. Z divadel na Broadwayi utíkají herci a ředitelé se zoufale táží, s jakým personálem zahájí sezonu. Všichni lepší herci a zpěváci vidí ve zvukovém filmu skvělou příležitost pro sebe a jejich požadavky stoupají ještě výše než požadavky dřívějších »tichých« herců. Není daleko den, kdy sláva a popularita dnešních filmových hvězd ustoupí slávě nových, dosud neznámých. Kdo ví, co bude za rok se slávou Fairbanksovou, se slávou Lilian Gishové, Harolda Lloyd a všech ostatních? Bude záležet na tom, jak se bude jejich hlas líbit a jak se přizpůsobí novému směru výroby. Nejsou to však jen herci. Krutě jsou postiženi i hudebníci, kterým hrozí veliká nezaměstnanost. Majitel biografu se zařízením pro zvukový film nebude potřebovat hudby a v nejlepší případě si ponechá ze svého orchestru několik lidí.

Výroba zvukového filmu bude daleko nákladnější a obtížnější než dosud. Především se budou aparáty a technické zařízení stále zdokonalovat, a výrobci, i po provedení nákladných investic, budou muset stále doplňovat a měnit zařízení. Výroba bude muset být neobvykle opatrně vedena, bude vyžadovat nových technických cest a nákladných prací. Při tom však hrozí Americe ztráta zahraničních trhů, zvláště v případě, vynutí-li si obecnost mluvicí filmy s celými dialogy. Tyto filmy nebude možno překládat. Až dosud sice byla výroba kryta americkým trhem, který nad to skýtal značný zisk, ale také zisk ze zahraničních trhů padal na váhu. Za nových poměrů, při zdražené výrobě, bude pravděpodobně ztráta zahraničních trhů velkou ranou pro výrobce.

Problém předvádění zvukového filmu v neanglické zemi je velice zajímavý. Až dosud dostávaly zahraniční filiálky amerických firem snímky, v nichž bylo vždy několik okének anglických titulků. Současně dostávaly také seznamy a texty těchto titulků, které se daly přeložit, nafilmovat a zalepit na místa, kde bylo těch několik okének, takže titulek přišel vždy na správné místo. Dejme tomu, že by se měl přeložit film synchronisovaný, v němž by se mluvilo jen v místech, kde dříve byly titulky. Zahraniční filiálky mohly by tedy docela dobře předvádět celý film, a vložit do míst, kde se mluví, filmované titulky jako dělaly dosud. Ale teď je otázka, jak navázat hudební doprovod před a za titulkem, aby melodie pokračovala a nebyla násilně přetržena. Další obtíž je v tom, že ze zvukového filmu nelze nic vystříhat. Stávalo se, že se z filmů vystříhaly celé scény, ať již k vůli cenzuře nebo proto, že film byl poškozen. Při zvukovém snímku to nebude možno, neboť by se tím úplně porušil hudební doprovod. Ale přece jen by se jistě našly cesty, jak překládat film synchronisovaný, byť by to bylo spojeno se značnými obtížemi a s daleko většími peněžními náklady než dosud. Film mluvicí, to je film s dialogy, nelze přeložit. Mohl by se snad hrát beze slov, ale mimo Ameriku nebude pro něj odbytiště, poněvadž jeho úroveň jako filmu němému bude nezbytně velice nízká. Mluvicí film bude zfilmovaným divadlem, který nebude možno předváděti beze slov. Změní se způsob hry a režie a všechno, co se za dvacet let vybudovalo, bude se musít stavět znovu. Bude to návrat k Metuzalemovi, návrat k prvním dnům filmu. Bude se tápat a hledat, budou se opět předvádět krátké snímky a snad za deset—dvacet let dostane se mluvicí film na takovou úroveň, že se plně vyrovná legitimnímu divadlu svou zvukovou a mluvicí částí, zatím co jej předčí výhodami své fotografie a své techniky.

V souvislosti s velkým problémem zvukového filmu přicházejí zprávy o nových objevech v barevné fotografii, trojrozměrném filmu a o filmu, přenášeném televísi. Je těžko odhadnout možnosti, které se otvírají eventuálním uskutečněním těchto vynálezů. Snad opravdu dojde vývoj tak daleko, že se lidé budou dívat na mluvicí, plastický a barevný film, aniž musili udělat krok z domova.

Rozmach mluvicího filmu se neomezí na Spojené státy. Docela jistě zakotví také v Evropě. Bylo by bláhové se domnívat, že Evropa se zařídí pro sebe, že odmítne americkou novinku jako neuměleckou a že se věnuje výstavbě uměleckého, čistě fotograficky orientovaného filmu. Neboť film je dnes především zábavou mas a produkce se bude musít podříditi jejich přání. Není pochyby, že širokým evropským masám bude vždy milejší sensační novinka, a že také zde bude mít synchronisovaný a mluvicí film velký úspěch. Nebude tu ovšem tak rychlé tempo jako v Americe a přechodná doba bude patrně velice zlá pro biografy, neboť evropská produkce sotva stačí obecnstvu, u něhož si americký film nesporně vydobyl velkou posici. Evropský film sice bude z americké absence nějaký čas mít zisk, ale bude to jen přechodný zisk, kdežto biografy jistě pocítí úpadek návštěv. Nesmí se zapomenout, že popularita amerických filmových hvězd nebyla malá. Jakmile bude možno vyrábět mluvicí film v Evropě, jakmile se sníží jeho výrobní náklady a bude snad možno se ziskem natáčet i snímky, určené jen pro obyva-

telstvo malých zemí a národů, pak jistě dojde k stejné přeměně, jako dochází v Americe. Bylo by chybou se domnívat, že evropské filmové obecnstvo je vyspělejší než americké a že novinku odmítne jako zradu na ideálech filmového umění. Vždyť mnoho amerických filmů, které měly skutečné hodnoty, mělo ve Spojených státech velký úspěch, kdežto v Evropě selhalo. Stačí uvést »Přehlídku smrti« jako příklad.

Dříve, než si položíme otázku, co bude s filmem budoucnosti, musíme si položit otázku: co bude s divadlem budoucnosti. Nebylo by správné domnívat se, že divadlo zanikne. Nikoliv, vynález mluvicího filmu je v prvé řadě vítězství divadla. Film se prostě zdivadelní, nebo, chcete-li, divadlo se stane filmem. Jediné snad divadelní budovy doplatí na vynález; lidé místo do divadla budou se chodit dívat na divadelní film do biografů. Někdy v budoucnosti doplatí také budovy biografů, neboť nebude příčiny, proč chodit do biografu, když lidé se budou moci dívat na dokonalé, mluvicí, trojrozměrné a barevné divadlo doma. Snad v některých ojedinělých případech se udrží některá divadla, snad se udrží revue. Je dnes těžko odhadovat kulturní plus a minus budoucího stavu, ale jednu věc nelze pominout: totiž možnosti, vidět v nejzapradašším koutě světa nejskvělejší světové herce při provedení slavných a velkých her.

Smutné je, že zdokonalení filmu snad zabije film sám. Mezinárodní, němý film se svou výmluvnou řečí, k níž není potřebí žádného jazyka světa, se svými skoky, gesty a mimikou padne za obětí filmu hluchému, lokálnímu, filmu, kde nebude již místa pro všechny reprodukční prostředky starého filmu, a to proto, že obecnstvo dá docela jistě přednost filmu novému. Jsou pro to všechny předpoklady. Přízeň davu mohl by si dnešní film udržet jen tehdy, kdyby přišel právě s takovou nějakou novinkou ještě sensačnější a zajímavější. Kde ji má vzít? Dnešní film má jen jednu možnost před sebou: přetvořit se v umění. Dosavadní pokusy neměly zatím plného úspěchu; ostatně ani nemohly, neboť nelze dělat plně umění tam, kde jde v první řadě o obchod, kde se musí pracovat podle plánu předem stanoveného, a kde není čas na pokusy.

Není však příčiny dělat nad uměleckým filmem kříž. Je zde ještě jedna možnost, a to amatérská kinematografie. Teprve tehdy, až bude autor filmu tvořit film sám pro sebe, bez prvotní myšlenky prodat a získat, budou zde předpoklady pro umělecký vývoj filmu. Jen amatérská kinematografie může z filmu udělat umění, bez ohledu na to, co bude zajímat obecnstvo a přijdou-li po filmech mluvicích snad i filmy vníci a kdo ví jaké.

ŽIVOT A INSTITUCE

Josef Teichman:

MNO a jeho hlavy.

V.

Že po Husákovi tentokráte do MNO přijde dosavadní předseda branného výboru František Udržal, bylo jisté, třebaže Benešova vláda, která se zrodila takřka přes noc, byla pro leckoho velkým překvapením.

Všechny dřívější úmysly vyhradit křeslo ministra národní obrany jednou provždy vojákovi-odborníkovi, byly již zase ty tam. Politicky tato otázka prozatím vychladla, nebylo chuti ji znovu ohřívát, přesto, že i v Benešově vládě bylo několik odborníků. Ale MNO bylo tentokrát obsazeno Udržalem, neodborníkem, politikem.

Upřímně řečeno, s tím Udržalovým neodbornictvím, máme-li to již tak nazvat, to nebylo tak hrozné, jak to aspoň s počátkem vypadalo. Udržal nebyl nováčkem ani zase ne takovým příliš okouzleným pošetilcem, který by byl v MNO mlčky a s díkem přijal všechny zvyklosti, aniž by již za čas nezatoužil udělati hodně věcí po svém, totiž právě tak, jak tomu rozuměl a jak by to jako bývalý předseda branného výboru viděl. S tím se v MNO sice ihned počítalo, ale málo kdo tehdy tušil, že tento robustní sedlák s mohutným knírem sedne si v kadetce docela jinak než všichni jeho předchůdci, totiž jaksi víc po sedlácku a že také trochu toho sedláctví se dostane až tam, kde pro různé stavovské a bůhví jaké ještě skrupule bude dlouho cizím hostem.

Možno proto zcela bez obalu říci, že Udržal jako ministr po této stránce hodně zklamal některé lidi. Přišel do MNO rovnou z branného výboru poslanecké sněmovny, a sám nejlépe ze všech dosavadních ministrů NO věděl, co to za ohromný labyrint je ten úřad. Jeho věci ovšem bylo, a Udržal si toho byl docela dobře vědom, zda i on bude závislý na znalostech svých podřízených úředníků anebo zda jeho ano či ne bude mít takovou opravdovost, že i vojenský odborník bude musít počítat ani ne tak s jeho vojensko-odbornými znalostmi, jako s jeho povšechnou informovaností z parlamentního výboru, nemá-li se jeho odbornictví ukázati zcela nedostačující vůči všem ministrovým otázkám.

Tedy, jak už řečeno, pro Udržala byl branný výbor dobrou školou. Zde mohl sám nejlépe pozorovat, že ministr národní obrany nemusí být ani tak dobrým odborníkem jako obratným politikem, diplomatem, nemá-li jím spravovaný resort vyjít z parlamentu s prázdnými rukama. A přece Udržal skoro nic neměnil v práci, kterou před ním udělal Husák. V MNO všechno pokračovalo stejnou cestou, jen způsob byl jiný.

Až do října roku 1921 bylo Udržalovi dopřáno, aby se nabažil klidné idylly, která zvládla v Kadetce po jeho příchodu. Ale zbytek října přinesl velké politické napětí mezi Malou Dohodou a Maďarskem, jehož výsledkem byla náhlá mobilisace čs. vojska. O této říjnové mobilisaci dalo by se dnes, po letech, psáti všelijak, ale to není naším úkolem. Možno-li vůbec o ní jen něco říci, tedy to, že přišla jako na zavolanou, aby se konečně také jednou pořádně ukázalo, kam až naše vojenská administrativa za ten čas došla a čeho tu je neivíc potřebí. Říjnová mobilisace totiž přišla tak najednou a nečekaně, že celý vojenský aparát byl jí doslova zavalen. To mělo několik výhod. Především to byla velká zatěžkávací zkouška, zda MNO je vůbec s to roztočiti všechna kola a kolečka své ohromné mašinérie, aby hned druhý, třetí den byla obrana země zajištěna a provedena. Mobilisace v širším slova smyslu je vlastně velké státnické dílo, na jehož zdaru závisí zpravidla osud celé země. V ní nehraje velkou úlohu jen otázka technická, nýbrž k jejímu úspěšnému

provedení je třeba především dobrého podkladu duševního, t. j. aby ti všichni, kdož jsou povoláni do zbraně, si dobře ujasnili, z čeho a proč mobilisace vznikla, jaké tu byly důvody, které vládu přiměly k tomuto poslednímu kroku, který skoro pokaždé znamená válečný stav. Tento důležitý moment nelze nikdy přehlížeti, zejména ne po zkušenostech ze světové války; leč máme-li mluvit o říjnové mobilisaci, pak můžeme bez nadsázky říci, že to byla mobilisace populární. Populární proto, že stav, který u nás návratem císaře Karla do Uher nastal, byl chápán jako vážný pokus o restauraci Habsburků, tedy jako svrchované nebezpečí pro republiku, jemuž třeba čeliti i vojensky.

Vojenská správa také s touto zvláštní popularitou mobilisace počítala a jen tak se také stalo, že průběh mobilisace se, kromě několika malých výjimek, nasetkal s vážnými překážkami. Otázka by ovšem byla, jaké zkušenosti získala vojenská správa z této mobilisace. Nemyslíme-li na popřevratové boje na Slovensku, kdy se vojenský organismus republiky teprve tvořil z valné většiny dobrovolnických sborů, byla tato mobilisace jedině možným dokladem, zda se vůbec vyplácí mluvit stále o armádě a nedati jí prostředků, aby ve chvíli, kdy je jí třeba, mohla účinně zasáhnouti do děje. MNO zejména po stránce dokonalé materiální přípravy nabylo tak řady přesvědčujících důkazů, které, když potom byly předloženy tam, kde se tomu dlouho nechtělo rozumět, způsobily, že leckdo se podřbal na zátylku a mínil, že napříště bude třeba trochu kritičtější a bez zaujetí posuzovat všechna přání vojenské správy, aby se podobné maléry, spočívající hlavně v nedostatku nutných potřeb pro vojsko, již nikdy nepřihodily.

Možno tedy říci, že MNO se dostalo říjnovou mobilisací skoro o několik let kupředu. Ve vlastní správě a organizaci armády nastal důležitý obrat. Až dosud všechny pokusy o vytvoření moderní armády děly se jen pod zorným úhlem zkušeností z poslední války. Novinky, pokud nějaké byly, nemohly býti lépe vyzkoušeny než mobilisací, kde přednosti i chyby organizace vyplnou na povrch jako olej nad vodu. MNO se také potom všeho zřeklo, co nemělo praktického vlivu na budování čs. armády. Celková konstrukce tím však nebyla nikterak dotčena. Měnily se toliko detaily, lépe řečeno předpoklady, jichž závěry právě v mobilisaci se ukázaly když ne nespolehlivé, tedy jistě pochybené, nejisté.

*

Po říjnové mobilisaci nastala v MNO ještě jedna důležitá změna, neboť tehdy se již také dostatečnou měrou projevila činnost hlavního štábu čs. branné moci, který až dosud byl víc pomocným orgánem francouzské vojenské misse než samostatnou a odpovědnou složkou čs. vojenské správy. Přesto že i potom byl v čele hlavního štábu francouzský generál Mittelhauser, vlastní uspořádání a kompetence hlavního štábu doznala podstatných změn tím, že jeho dosavadní závislost na francouzské vojenské misi rychle mizela a že vedení a organizace čs. armády postupně přecházelo do rukou československých.

Stav čs. hlavního štábu, jak jej dnes vidíme, vzešel především ze základů, které u nás položila francouzská vojenská misse, jejíž působnost u nás je dnes již více informativní a poradní, ale přímé působnosti na vývoj a správu věcí v armádě již nemá. Tím by se

také konečně dalo odpovědět na otázku, zda její činnost u nás měla nějaký význam a zda nám přinesla nějaký zisk čili nic. Víme dobře, že proti její existenci u nás bylo vždycky hodně námitek. Zhusta se ukazovalo na úplnou podřízenost naší vojenské správy na vůli francouzských důstojníků, kteří, obsadivše čelná místa v armádě, tlačí svým vlivem na její vývoj podle potřeb mezinárodní diplomacie, v jejímž čele stojí poválečná a zmilitarizovaná armáda francouzská. Tak doslova se to napsalo. Dosti se také namluvalo o tom, že francouzská misse, využívajíc svého zvláštního posláni v Československu, intrikuje proti ústavnímu právu a moci parlamentu a že »její představitelé vykonávají dalekosáhlý vliv i na presidenta republiky«, kdykoli se jedná o provedení některých vojenských předloh, pro něž by ve sněmovně nebylo dostatečné většiny. Jaké ho dr u h u jsou ty vojenské předlohy atd., to jsme se ovšem nikde nedověděli. To snad proto, že »náš krásný poměr k Francii« — napsalo se — »nedovoluje rozepsati se blíže o podrobnostech«, a tímto bylo odbyto, »státotvorně« odklizeno, třebaže taková logika takřka za vlasy tahala. Nikdo z těch »neustranných pozorovatelů« si přítom nepoložil důležitou otázku, proč a za jakým účelem k nám francouzská misse přišla, kdo ji pozval a hlavně zda bychom si byli po převratu mohli troufat organisovati žalostné zbytky rozvrácené bývalé rakouské armády, nebýti právě ochotné pomoci těmto francouzským vojenským odborníkům a jejich mezinárodního významu, který nám v bojích o Slovensko zachoval hodně z toho, oč bychom bývali byli jistě přišli. Ale o tom se u nás neuvažovalo. Ne že by tu nebylo znalostí o výsledcích práce misse, ale hlavně proto, že k takovému poctivému uznání leckde chyběla dobrá vůle. Všichni ministři národní obrany od Klofáče až po Udržala nejednou vyvraceli zlé a nedoložené pomluvy o činnosti francouzské misse u nás, ale kdo ví — snad to patří k naší noblese, že se ani rozhodným a dokumentárním vývodům odpovědných ministrů tak nevěří, jako těm všelijakým »neustranným« pozorovatelům, jímž v hlavě stále straší »úžasné sumy«, které republika »vyhazuje na pohodlné živobyti« francouzských důstojníků.

*

Změna vlády v říjnu 1922 zůstala bez vlivu na Udržalovu posici v MNO, ba, jak to vypadalo, ještě ji poněkud upevnila zejména proti všem nedočkavcům, kteří v sobě vždycky nacházeli dostatek schopností i nadání řídit toto ministerstvo. Švehlovo vládní prohlášení pamatovalo i na tuto vnitrostátní »maříčkovitost« a proto se nikterak nešetřilo slovy o budoucích úkolech vojenské správy, které nová vláda bude ze všech sil podporovat. Bylo to krátce po prvních vojenských manévrech u Sedlčan, proti nimž bylo ve veřejnosti dosti nervosity. Manévry u Sedlčan měly veřejnosti poprvé ukázat celkové výsledky moderního výcviku a bojovné pohotovosti čs. armády, což se do jisté míry povedlo, třebaže Udržal teprve o rok později, v manévrech u Poličky, se mohl vykázat úplnou a bezvadnou technickou výzbrojí a výstrojí některých operujících částí.

Rok 1922 přinesl důležitou změnu v dosavadním systému branného zákona a to zákonem o výhodách v plnění branné povinnosti. Tento důležitý zákon má však před sebou celou dlouhou historii, neboť o něj-
kých, byť i sebe menších úlevách v presenční službě,

kteřou branný zákon z r. 1920 stanovil bez rozdílu a stejnou pro všechny brance, kteří byli u odvodu uznáni schopnými, nechtělo se v MNO dlouho mluvit. To bylo upřímně řečeno, takové bolavé místo, jemuž se kde kdo na dálku vyhýbal, protože bylo na bíledni, jaké nebezpečí by tu náraz povstalo, kdyby přísná zásada branného zákona byla jen docela málo prolomena. Naproti tomu však samá vojenská správa si byla docela dobře vědoma tíhy tohoto zákonného ustanovení pro některé brance, jejichž sociální poměry byly takového druhu, že se před nimi nadále nemohly zavíratí oči. Ale každé řešení tohoto složitěho problému, jak pomoci brancům, kteří by nějaké pomoci opravdu zasluhovali, aniž by se tím zase nevytvořil nevídaný prejudic do budoucna, nebylo lehké. Důvodné obavy, aby se případná novelisace ustanovení branného zákona nesmekla na docela jiné koleje, odkud by byl potom jen krok k dalším průlomům, nutily MNO k zvýšené opatrnosti, ke které přispívala i velká agitace v tisku pro úlevy a zkrácení presenční služby vůbec. V MNO se však také dobře cítilo, že taková hra na schovávanou dlouho nemůže trvat již proto, že i v parlamentě se čas od času objevovaly ostře zahrocené interpelace a výzvy na vojenskou správu, aby se v této věci aspoň něco udělalo. A to bylo opravdu těžké a svízelné rozhodování. MNO po velkých rozpacích konečně předložilo vládě návrh zákona, který přesně vypočítával, na koho by se mohlo dobrodiní úlev v branné povinnosti (po ukončení šestinedělního výcviku) vztahovati atd. Počet propuštěných v jednom odvodním roce neměl však býti větší než 5% z celkového počtu odvedených, tedy asi něco kolem 3700 branců. To byla nejvyšší mez, kam až vojenská správa chtěla jíti, ale vládní návrh nedošel souhlasu u sociální demokracie, která chtěla víc. Zejména byly námitky proti malému procentu celkových úlev, které vládní návrh předpokládal, a konečně i délka presenční služby byla podrobena kritice a žádalo se její zkrácení. To byl hlavní úraz. MNO, resp. vláda v důkladném ohražení řekla své ne, neboť to, co předložila, bylo maximum — dále se smlouvat nechtěla a když nad tím parlament pokrčil rameny — raději vzala svůj návrh zpět. Tím ovšem zákon pohřben nebyl. Jakmile se jednou do věcí píchlo, pak již se to nezastavilo. Za krátký čas se v senátě objevil Donátův návrh, který vojenskou správu, řekl bych, zle doběhl již tím, že se kromě několika výjimek pohyboval v mezích dřívějšího vládního návrhu, jednak jednání o tomto návrhu bylo se těžko vyhnouti již pro blízký poměr navrhovatelův k ministru Udržalovi, který s ním souhlasil.

Dnes, kdy tento zákon již zase pozbyl platnosti zavedením t. zv. náhradní zálohy, lze docela dobře posouditi jeho kladné i záporné výsledky. A tu lze říci bez obalu, že vojenská správa si tímto zákonem na sebe upletla bič, jímž byla potom rok co rok důkladně bita. Nehledíc k zvýšeným úkolům své dosti již přetížené administrativy, musila namnoze bojovně a houževnatě hájit jasný smysl zákona, hlavně jeho sociální ráz proti těm všelijakým storkorcovým »chudákům«, kteří, získavše mocnou protekci, nemínili ustoupiti od svých »práv« atd. Zkrátka právě smutné zkušenosti s výběrem branců, na něž se ustanovení zákona vztahovalo, nehledíc k jiným nešvarům a obtížím, které zákon jaksi automaticky vyvolal, přiměly vojenskou správu nakonec k řešení jinému, k ta-

kovému, aby zejména ten sociální líc a rub zákona tak rušivě nezasahoval do činnosti vojenských jednotek, které jím rok co rok nejvíc trpěly. Jaké budou zkušenosti s náhradní zálohou a s propouštěním přebytečnosti, ukáže budoucnost.

VI.

Druhé volby do parlamentu vynesly na křeslo ministra národní obrany dřívějšího ministra železnic Jiřího Stříbrného. Jak se to vůbec stalo, resp. mohlo státi, že ta nedobytná a proto tak závistivě strážena »država agrární strany« byla tak najednou dobytá socialistou, hlavně co tomu všecko předcházelo, znělo by dnes již jako politická anekdota s poněkud hořkou a málo státotvornou příchutí pro ty, kdož ztrátu ministerstva železnic mohli připustiti a oželeťi jen pod tou podmínkou, že se jím za náhradu dostalo rovnocenné, ne-li lepší posice v MNO. MNO jako nejvyšší vojenský úřad se tak z čista jasna dostalo do víru zákulisních handlů, v nichž ani jedna strana nechtěla býti tou napálenou. Pozoruhodné bylo přitom také to, že teď, když se jednalo o obsazení vojenského ministerstva, se již nezvedl ani jeden z těch věčně varujících hlasů, že MNO musí být svěřeno vojenskému odborníkovi, který by byl veřejností zárukou, že vojenské věci u nás nepůjdou od pěti k jedné atd. Ticho po pěšinách, nikde ani hlásku, protože kandidátem ministerstva NO byl v té době velmi vlivný a mocný muž, samostatný vůdce a diktátor velké politické strany a celého houfu oddaných hafanů, kteří by takového smělce, kdyby se jen trochu ozval, na dobro uštěkali.

A tak to tedy postupovalo. Antonín Švehla měl po volbách ustaranou hlavu. Však to nebyla maličkost. Dřívější většina se po volbách povážlivě scvrkla a nějaké rozšíření koalice nebyla tak lehká věc. Ťuklo se proto nalevo, tuklo se i napravo, ale pořád stejné výsledky — stále tolik chutí, na které by vládní krajíc sotva stačil. Nakonec se Švehla té vládní nádeničiny vzdal. Pan Šrámek měl ještě méně štěstí v látání nové koalice a jen tak tak že se jmenování nových členů vlády neprotáhlo přes Nový rok.

Jiří Stříbrný, jak už řečeno, byl v té době mocný muž. Mohl si říci, že chce to a to, a musil to také dostat, protože — inu, v Kolovratově paláci si nakonec řekli: vem to tedy čert, a tak se vysvětluje, že Jiří Stříbrný se stěhoval z ministerstva železnic rovnou do ministerstva národní obrany.

To již bylo v nové, tak říkajíc, reprezentační budově v Bubenči. Poněvadž se při stavbě pamatovalo na všecko možné pohodlí (kromě ústředního topení, které se zařizuje teprve teď), byl tam zařízen i služební byt pro ministra s přílehlými »reprezentačními« salony vyzdobenými s procovskou důkladností a vkusem válečného zbohatlíka. Udržal, snad proto, že se tehdy v tisku o tom hodně mluvilo a hájilo anebo že měl o nádhře a vkusu docela jiné ponětí, se těmto pokojům vyhýbal, nebydlil v nich, ale teď, příchodem Stříbrného se všecko změnilo. Nejdříve sem byli pozváni novináři, potom velitelé divisí, brigád a samí takoví vysocí vojáci. K novinářům měl Stříbrný sáhodlouhý výklad o tom, co to je vojna, válka, obrana země a ještě jiné hezké věci. Novináři byli spokojeni, vojáci méně. Ale na tom by konečně ani nezáleželo. Horší bylo to, co za devadesátidenní vlády Jiřího Stříbrného v MNO

zatím uzářilo. Kabinet ministrův byl věčně obléhán všelijakými osobnostmi politického i nepolitického světa, o nichž bys mohl sotva říci, že s ministrem jednali, dejme tomu, o věcech obrany státu. Anebo, kdoví, snad o nich jednali až příliš mnoho, aspoň se tak zdá, neboť Jiří Stříbrný sice ještě včas odešel, ale jeho nástupce, náčelník hlavního štábu, generál Jan Sýrový, hned ve dveřích vládního salonu zakopl o ostudnou a vojenskou správu těžce kompromitující Gajdovu aféru, která i jeho, celkem krátkou vládu v MNO úplně zaneprázdnila, takže si jistě oddychl, když dnové jeho vlády byly sečteny a do MNO opět přišel širokoplecý a ve všem všudy klidný pantáta František Udržal.

V Ě D A A P R Á C E

Dr. Jaroslav Hůlka (New York):

Podivnosti v americké medicíně.

III.

Cheiropraktik je duševním a obchodním synem osteopatovým. Zrodil se v Davenport, stát Iowa v roce 1894 z nápadu »magnetického doktora« D. D. Palmera. Založil nové kolonie v podobě celé řady cheiropaktických škol. Rozlezl se celými Spojenými státy, a jeho organizace a propaganda je opravdovou kulturní chorobou americké Unie.

Ovšem, pacient byl disponován. Theorie cheiropaktická odvrhla všechno mluvení osteopatů o vazech, vazivu a tělesných tkáních. Zjednodušila člověka na míchu, nerv, obratel a organ, — motor, hřídel, brzdu a kolečko. To odpovídalo daleko spíše vzdělanostní úrovni amerického publika než mnohomluvné úvahy osteopatické. Osteopat hleděl dělati učeného. Cheiropaktik učenost odvrhl a přiblížil se smýšlení a představám konsumentů. Proto cheiropaktik vytlačil osteopata z businessu a vzkvétá po nivách severoamerické kultury přes protesty osteopatů, že ukradl jejich myšlenku, a že cheiropaktika je vlastně obsah prvních tří týdnů učení osteopatického.

Pravíme-li, že kulturní úroveň amerického publika odpovídá kulturní úrovni cheiropaktikově, nemíníme tím americkou všeobecnou vzdělanost snižovati, nýbrž prostě konstatovati fakt, o němž se můžeme přesvědčiti ze zákonodárství. Amerika má stopadesátiletou demokracii a smýšlení i vzdělanost jejího lidu se věrně zrcadlí v zákonech jejích států. Nuže, všechny státy mají zákon o cheiropakticích, dávající tak jim svoji sankci. A zde malou ukázkou, co americký zákonodárce, politický výkvět národa, uzákonil o cheiropakticích ve státě New Jersey:

»Termín užitý v tomto aktu znamená jméno dané studiu a užití všeobecné filosofie, biologie, theologie, theosofie, zdraví, nemoci, smrti, vědu o příčině nemocí a umění docíliti nápravu trojjediných vztahů mezi všemi vlastnostmi nutnými k normálním složeným tvarům, k harmonickým kvantitám a kvalitám uložením do vzájemné juxtaposice abnormální konkrétní polohy definitivních mechanických částí pomocí ruky, a opravití tak všechny subluxe skloubení páteřních, aby se zotavily všechny normální cyklické proudy skrze nervy, jejichž průchodu bylo dříve zabráněno

uskřínutím, ale které pak nabudou své normální velikosti a mohutnosti vodivé, tak jak pramení skrze otvory meziobratlové — jejichž vyjádření bylo dříve nadbytečné, nebo z části nedostatečné, — což se jmenuje nemoc.»

Normální cyklické proudy v hlavách senátorů suverenního státu New Jersey byly asi silně uskřínuté v meziobratlových otvorech, když taková hatlanina byla jimi považována za učenost. Ale to již patří k charakteristice Ameriky, která tak ráda popularisuje vědu: Její popularisátoři nedovedou rozeznat vědu od pavědy. Její zákonodárci též ne.

Školy cheiropaktické nevyžadují předběžného vzdělání. Jen »všeobecnou inteligenci«. Kurs trvá 18 měsíců. »Anatomie« učí se na kostře a na obrázcích. Hlavně učí se cheiropaktická filosofie a obchodní nauky. Škola uděluje dva doktoráty: Doktorát cheiropaktiky a doktorát filosofie cheiropaktiky. Při absolutoriu dává imponující diplomy. Školné je tři sta až pět set dolarů ročně.

Zakladatel cheiropaktické školy, B. J. Palmer, nevychočil ani obecnou školu. Lékařského vzdělání nemá. Masáže páteře se vyučil u svého otce, jenž sice tvrdí, že ji »vynalezl« samostatně, ale je prokázáno, že bral kursy v osteopatické škole.

Taková fakta však nestačí k tomu, aby byl cheiropaktik v očích amerického publika diskreditován. Ukáží vám na překvapující objevy a vynálezy Edisonovy, kterých oficiální věda také nechtěla s počátku uznat. Fonograf dal vskutku americkému myšlení takový otřes, že každý, kdo přijde s nějakou nehorázností, je považován za budoucího Edisona.

Edisonovými vynálezy se oficiální věda zabývala a uznala je. Také s teorií cheiropaktickou se zabývala kalifornská universita. Shledalo se při nesčetných pitvách, že žádná ze známých nemocí není doprovázena uskřínutím páteřních nervů. Že vymknutí obratlů vídáme velice, velice zřídka a to jen po velkých úrazech a vždy s velmi smutnými následky. Že ani při nejodvážnější akrobatice nedojde k uskřínutí páteřních nervů, protože jsou výtečně chráněny měkkými obaly. Ale cheiropaktici nedbají fakt. Drží se své teorie, které říkají »cheiropaktická filosofie«. Podle té i pediculosis čili všivost je zaviněna vymknutím krčních obratlů, protože příživníci se prý neusadí do hlavy zdravé, nýbrž jen do skalpu, který měl špatnou životní energii následkem tlaku na jeho nervy.

Biologicky uváženo, dělá cheiropaktická teorie z člověka členovce, — brouka, jehož každý článek je ovládan samostatnou nervovou uzlinou. Cheiropaktik posuzuje tak Američana evolučně o několik milionů let do pravěku. Hospodářské prosperitě země to nikterak nevdá.

*

Zakladatelé kultů jsou zpravidla přesvědčeni o pravdě své nauky. Učí-li klamům, nedělají to proto, že by byli špatného charakteru, ale proto, že nedovedou pravdu poznati. V jejich myšlenkovém postupu lze vždy odkryti logickou nebo metodickou chybu, která je svedla na scestí. Nejčastěji bývá to nesprávné použití indukce a dedukce v pozorování přírodních jevů, — nemoci, jejího průběhu, příznaků, uzdravení. Beech založil eklecticism po uzdravení svého dítěte parami lobelie. Hahneman vymyslel homeopatii po četbě o účinku chininu na malarii. Still zbudoval osteopatii

přemýšlením nad kostrou a po uzdravení hochy z průjmu. I Palmer prý objevil pravdy cheiropaktické po uzdravení hluchého domovníka masáží páteře. Vždy jeden jediný případ, jediné uzdravení, a už následuje nejen hypotéza, ale hned celá teorie, věda, systém, kterým se ostatní případy vysvětlují, aniž by se experimentovalo a nedůvěřivě zkoumalo, jak to vyžaduje skutečné poznání pravdy.

PSYCHOLOGIE

Dr. S. Vereščak:

Proč lidé chodí na football?

Taková otázka zdá se zbytečnou, neboť odpověď může být velmi jednoduchá: protože je to baví. Avšak nezajímáme se o primitivní odpovědi, nýbrž aspoň o stručnou analýzu toho, co je vlastně zdrojem potěšení, pro něž skoro každou neděli shromáždí se na hřištích města nejméně 20—30 tisíc diváků. Pravda je, že volný čas, čerstvý vzduch, pěkné odpoledne k tomu velmi přispívají. Je však ještě něco jiného, co tam láká velké zástupy lidu.

Neprobíráme tady s filosofického stanoviska lidskou spokojenost nebo nespokojenost, ale pro další porozumění musíme se dohodnouti, že největší pocit rozkoše člověk prožívá v ukojení sexuálního pudu. Ale lidstvo už zvyklo zdrženlivosti ve svém dychtění a projevech: tam, kde uskutečnění přání stojí v cestě velká překážka, člověk spokojí se pokynem, narážkou, slovem. Z obavy před trestem nebo následkem výchovy naučil se člověk potlačovati své instinkty. Ale takové potlačování vyvolává vnitřní pocit nelibosti. Člověk, aby aspoň částečně dal si ilusi svobody, udělá něco, co mu aspoň zakázaný akt připomíná: pronese neslušnost, vypravuje necudné anekdoty. Je-li i to nemožné, omezí se na pouhé prohlížení ženy, která ho zajímá. Tedy potěšení z obcování se ženou nahrazuje si méně intenzivním požitkem: prohlížením nebo i pouhou představou o aktu. Často člověk ani neví o tom, co ho přinutilo pronést neslušnost, neboť většina duševních dějů se zakládá v podvědomí.

S pokrokem doby dostalo se omezení nejen sexuálnímu pudu, ale i mnoha jiným instinktům a vášním. Civilisovaný člověk musí potlačovati své city, stále musí cítiti odpovědnost za své činy, stále musí udržovati proud svých myšlenek v mezích logiky. Každý ví, jak nepříjemné bývá někdy takové potlačování citů a instinktů.

Jak podstatně však změní se situace, jakmile člověk stane se částí davu: zbavuje se skoro polovičky těch zakázů, které klade civilisace na lidstvo. Člověk davu oddá se původní svobodě, jedná živelně, bezuzdně. Zvláště charakteristické po stránce bujnosti a bezmezné svévolnosti jsou davy revoluční.

Zástupy lidí, které sejdou se na hřišti, nemohou se vyrovnati davům revolučním, ale stopy všech příznaků pojmenovaných pro davy revoluční jsou tady přítomny. Člověk, zaplativší si vstupné, je pohlčen davem, který shromáždil se na hřišti. Každý z diváků zbavuje se v určité míře požadavků, aby se bezvadně ovládal: přibližuje se dítěti. Každý má možnosti projevit své city, které vyvolává v něm pozorování zá-

pasu: radost, nadšení, nebo nespokojenost a pobouření. Nikdo nepomyslí na to, že takový hlučný projev citů může mít nějaké následky. Odpovědnost za jednání, která existovala vně hřiště u každého z diváků, teď leží na všech, jinak řečeno na žádném. Ve skutečnosti: za rušení veřejného klidu po prvním napomenutí vezme se pokuta z Kč, na které zdvořilý strážník vlídně napíše stvrzenku, a vše obejde se klidně. Zdála-li by se vám býti pravděpodobnou historie o pokutování dvacet tisíc lidí dvěma korunami za rušení veřejného klidu? Neboť je to rušení veřejného klidu, když na Letné křičí: »gól«, a v Bubenči a Holešovicích okenní tabule div nevypadnou.

Že footballový divák necítí se odpovědným za své jednání, pěkně ilustruje případ z nedávného zápasu Sparta—Slavie. Odvážil by se někdo z těch tisíců, co zaplavili tehdy celé hřiště, v památný den osudného soudcování Cejnarova, vyběhnouti na hřiště sám anebo ve společnosti 5—10 přátel a zabrániti pokračování ve hře? Jisto je, že žádný by to sám neudělal, poněvadž by se bál posměchu anebo trestu. Ale dav se nebojí ani trestu ani posměchu, naopak trestá sám, a každý v něm nabývá tedy jakési moci, které ve všedním životě postrádá. Jsa úplně volný v projevu svých citů, bez odpovědnosti za své jednání, spoluúčinkující davu je zproštěn také požadavku logicky mysliti, přesně a nestranně usuzovati. Divák má plné právo uznávat za správný anebo haniti každý krok hráče nebo soudce; bouřiti se proti nějakému jednání a pak za krátký čas schvalovati jiné, velmi podobné předešlému, ale u někoho jiného. Je to odmítnutí logiky, a my víme, že myšlení volné, bez regulace, odbíhá lehce, bez nepřijemného napětí, a je proto provázáno pocitem libosti. Na místě bude také zmíniti se o tom, že zřídka kdy vyskytne se divák nestranný, přihlížející ku hře. Každý z přítomných (i soudce, i hosti i ministři) vědomě nebo bezvědomě sympatisují s jedním klubem, a na vítězství favorita záleží, bude-li mít divák potěšení nebo ne.

Proč však bere si člověk tak k srdci měnivý osud klubů? Protože, často sám toho nevěda, ztotožňuje sama sebe s účastníky boje. Lidská povaha je taková, že člověku se líbí vše připomínající jeho samého v minulosti, v přítomnosti nebo v budoucnosti. Kdo z nějakých příčin nehrál vůbec ve svém mládí, teď přijde se podívat na zápas a nahraditi si tímto způsobem potěšení, o které kdysi přišel. Druhý sám hrával v mládí a teď přijde vlastně vzpomenouti si zlaté časy, kdy sám na zeleném trávníku sbíral vítězství. Třetí ještě sám nehraje anebo teprve začne hrát; ten přijde na kopanou a představuje si sebe jako velkého a slavného hráče. Víme z každodenních zkušeností, jak děti chtějí být velkými, jaké potěšení přináší jim myšlenka, že budou hrdiny a slavnými borci. Když není možno býti hrdinou ihned, pak láká člověka aspoň sáhnouti si na vítězného hráče, odcházejícího z hřiště, a přivlastniti si aspoň částečku té moci, kterou hráč ovládá. V přítomné době není těžké pomocí sportu udělati sebe slavným a býti středem světové pozornosti. Kolikrát footballoví hráči tiskli ruce presidentům republik a králům, kolikrát byli v nadšení nesení na ramenou! Jménem hráčů označují druhy parfumu, bombonů, jachty, dostihové koně atd. Taková čest dříve přináležela jenom ochráncům vlasti anebo korunovaným osobám. Není tedy div, že hra sama o sobě přináší hráčům tolik potěšení a přitahuje celé kádry

dorostu. Je to nové působiště, kde každý může se pokusiti o štěstí, kde každý má možnost upoutati pozornost veřejnosti a ukojiti svoji ctižádost.

Ale nejen touha po úspěchu a popularitě žene mládež na kopanou: svalové napětí samo o sobě a také spotřeba nabyté energie jsou doprovázeny pocitem libosti skoro tak velkým, jako při ukojení žízně nebo hladu.

Často slyšíme mluvit o footballu, že je to surová hra. Ale viděli jsme, jak mnoho citů, instinktů a zálib váže se na tuto hru, tím je zabezpečen úspěch a popularita.

Tak je to i se surovostí. V lidské duši dřímá ještě — od pravěku — sklon k surovému boji a nelidskosti. Vzpomeneme si jen jednu z nečetných episod naší historie. V knize prof. Laciny »Česká kronika« stojí: léta 1413, 30. července v neděli vydalo se množství lidí horního na posvěcení do nedalekého městečka Malína, k jehož faře původně Kutná Hora patřila. Když sestupovali horníci tito: ... k městečku, zastavili se na místě, které posud Servanov sluje. Tam měli malířští sousedé nasetý hrách, horníci pak jali se trhati lusky. I sebrali se po Malíně lidé a vrhnuvše se na horníky, sehnali je s polí. A tu zapuzení odebrali se do Hory a přibravši k sobě ještě několik tisíc jiných »hověrov padúchov«, vrátili se z Malína, obstoupili městečko ze všech stran a zapálili je. — Pak ti, vypravuje letopisec, kdož utéci chtěli, z ohně budú zabiti všichni od těch haněrov a kdož neutekli, ti uhořeli a mnoho panen i paní i mužov zadusilo v pivnicích. Když na to byla podána žaloba králi, král Václav odpověděl: »Nechť si každý nechá, co dostal!«

A k tomu pojednání je připojen tak příšerný obrázek, že krev stydne v žilách při pohledu... Pokrokem civilizace a vychování lidé naučili se aspoň částečně potlačovati své surové dychtění, ale přece někdy každý pocítí, že dřímající vada lidské duše tlačí se ven. Ve vesnicích neděle se končí obyčejnou rvačkou. V městě obecnost ukojí svůj dřímající instinkt při pozorování boje jedenácti proti jedenácti. Městský člověk (tedy pro pohodlí to slovo ztotožňujeme s »civilisovaným«) místo hrubé rvačky, místo aktivního účastenství v ní pasivně přihlíží něčemu, co ji napodobuje: zápasu, hře. V každé hře musí býti boj, zápas, jinak hra nepřináší žádné potěšení. Možná, že s pokrokem doby lidstvo zanechá footballu pro nějakou jinou hru, která ještě méně bude připomínati zápasy divokého člověka, ale v přítomné době football kráčí vítěznou cestou — tedy můžeme říci: úplně odpovídá stupni vývoje soudobé společnosti.

DOBA A LIDÉ

M. Schneiderová:

Děti a my.

Nevím, co si kdo myslí o dětech; já si myslím, že jsou největšími básníky světa. Denně přicházejí na svět, na všech stranách globu, a v každém z nich je špetka božího. Nám dospělým by mělo záležet na tom, aby chom alespoň jednou za čas se pokusili podívat se na svět těmito krystaly dětských očí. Můj bože, jaké to formy vnějšího světa bychom spatřili!

Ztrávila jsem svoji letošní dovolenou ve společnosti

děti. Byl jich houfec od tří do šesti let. Holčičky i chlapečkové. Nalezla jsem mezi nimi několik překrásných chvílí.

*

Šestiletý Jirka a čtyřletá Olga. Hrají si na vlak. Jedou do Anglie přes Leděcko, Čerčany, Prahu a Plzeň. Za Plzní hned je zastávka: Anglie. Holčička, s pudem vrozeným mladé dámě, musí se ovšem náležitě ustrojít. Její cestovní úbor, o kterém tvrdí, že je přímo z Francie, se skládá z těchto věcí: na nahém tělíčku černé plavky, přes ramínka červený, pletený šál, na hlavě koupací čepici a na nohou střevičky do lázně. V ruce ovšem musela mít zavazadlo — svůj malý cestovní kuřík, na který si hned na nádraží sedla, a čekala na »velký« vlak. »Velkým« vlakem myslela rychlík. Chlapec »šišoval«. Jezdil s cesty na cestičku, pak přífrnčel pozpátku a už křičel: »Do Anglie nastoupit!« Jelo se. Přes dvě cestičky, zastávka u pumpy, pak se lezlo po čtyřech do kopce, a to už byla Anglie. Cestovatelka, vzdychajíc, táhla za sebou zavazadlo a naříkala, jak je cesta obtížná. Vlak ji konejšil: »To víš, Oluško, když jedeš do Anglie, to není jen tak. Dívej se raději na krajinu, když jsi v cizině.« A obě děti nábožně si prohlížejí křoví — kolem něhož denně běhají nejméně dvacetkrát — jako byste vy sami stáli po prvé na Eiffelce. A toho vyprávění, když se přijelo »domů«. Cestovatelka si nakoupila šaty, byla v divadle, na výletě, a pojedje zase jinam.

*

Malá Eva. Ještě jí nejsou čtyři roky. Snědá jako cikán, s tělíčkem jako proutek. Pořád něco kutí. — Když jednoho dne náhle ztichla, hledali jste příčinu. Nalezli jsme Evu, jak stojí před zrcadlem, kus trávy ve vlasech a pudřenku v ručkách. Na nose vrstva pudru, jedna čára přes pravou, druhá přes levou tvář. A usmívá se před zrcadlem tak koketně jako předobraz ženy. Otočíte rychle hlavu a děláte, že nic nevidíte. Ale Evička vás shlédla. Tiše se přiblíží, vezme vás za ruku a plna starostí se ptá: »Tetičko, jsem dost krásná?« — »Jsi dost krásná, Evičko.« — »Ale, teti, jako princezna?« — Rozpačité překvapení. — »Ovšem, Evičko, nějakou korunu máš, ale což šaty?« — Ale, teti, což nevidíš ty zlaté šaty, prošíváné větrem?« — Oči má rozšířené, ručičkou hladí neviditelné sukénky, které jí vykouzlila fantasie.

*

Jakmile si děti vzpomenou, že by mohly poslouchat pohádku, tož je s vámi zle. Upohádkovaly by vás. A musí být pěkné, nejen ledajaké. — Ptala se ondy Eva, když jsem zkončila jednu, která se jí zvláště líbila: »A kdo tě to naučil?« Svedla jsem to na babičku. Eva se zamyslí, a povídá: »A až budu já babičkou, taky se mi budou zdát takové pohádky?« — »Ovšem, Evičko.« — »A kdy už to bude — bude to brzo?« — »Proč pak?« — »No víš, abys mi je nemusela pořád povídat — a možná, že budou ještě hezčí.«

Jirka je přesvědčen, že mám pohádky v rukávu a že vždycky jednu vysypu. Jednoho chladného dne, když bylo nám obláci se do teplých šatů, zajásal Jirka: »Jé, heleď, Evičko, to dnes bude dlouhá pohádka.« — »Proč?« — »Protože máš dlouhé rukávy!« — Po ujištění, že jsem dnes pohádky nechala doma, vynutily si děti, že do rukávu nakouknou. Nahlédly, a Eva pak bezpečně zjistila: »A jsou tam!« —

*

Rozhodla jsem se, že jim pohádky nějaký čas vypravovatí nebudu, abych věděla, jak si jejich fantasie pomůže. Pomohla si. Oluška vypravovala pohádku, kterou si sama vymyslela. Vypravuje, oči jí září, a je vidět na každém pohybu, že vlastně tu svoji pohádku prožívá, a to, co slovy podává, to je jen vybledlý odvar vši té krásy. — Nevěděly, že poslouchám. Zapsala jsem si její slova.

O strakatém panáčkovi.

Byl jeden panáček a ten nosil strakatý šatičky. Jednou šel do lesa a našel si tam ženu. Byl rád, že mu není smutno. Ale jednou se mu žena ztratila. Šel panáček do lesa a našel tam novou ženu. A když se mu tak nelíbila, ztratil ji, a šel si do lesa pro novou. A když to udělal desetkrát, tak ten strakatý panáček umřel. Chudák!

*

O stromě.

Byl jeden velký a táakhle tlustý strom. A v tom stromě byl altán. Na altánku byla věžka a pod ní byl strop, aby střecha držela. V altánku byla bílá myška a hrála tam »regrační« hudba. Najednou do altánku přilítli andělíčkové s křídélky, vzali myšku a nesli ji na horu, která byla hned vedle stromu. V té hoře bylo moc pánů a dam a ti všichni tleskali. A už byl konec.

*

Na půdě se věšelo prádlo. Eva se chtěla tam podívat. Protože však schody byly strmé a dítě by mohlo lehce klopýtnout a poranit se, postrašila jsem ji: »Nechod tam, Evičko, je tam Ježibaba!« — A když jsem myslela, že si Eva někde hraje, že už dávno nemyslí na to, co jsem jí řekla, zahlédla jsem její hlavičku mezi barevným prádlem na půdě. Volala na mě: »Teti, ukaž, kde je Ježibaba! Já se jdu na ni podívat!« — Vzpomínáte, co byste malému všetečkoví řekli, abyste si nepokazili autoritu. »Je támhle, pod mechem.« Eva obchází opatrně, po špičkách hromadu mechu, pak odhrne pozvolna prstičkem jeden kousek a zase vše dá na původní místo. Když jsme zase dole v bytě, hlásí Eva Jirkovi: »Já jsem viděla Ježibabu!« — Udivení. — »A jaká byla?« — »No, černá, přec.«

*

Sousedovům se narodilo děťátko. Bylo z toho všude plno řečí a debat. Děti ovšem nesměly zůstat pozadu. Že přišel na program čap a vrána, to se samo sebou rozumí, ale Ola jediná zná detailněji svůj původ a je naň hrdá. Slyšela jsem, jak vypravuje Jirkovi: »Jó, pánečku, mě si přinesl tatíček z Anglie. A v docela novém kufru. Koupil mě v krámě, protože jsem se mu moc líbila, když šel kolem. Celou cestu mě krátil okýnkem bonbonama, čokoládou, a myslím, že měl taky banány.«

*

Eva běhá s kopce do kopce, každou hromadu musí přelézt, na každou stráž se vyškrabat, kdyby to klouzalo sebe víc. A jednou po velikém lítání a dovádění příběhne a volá: »Mamičko, mamičko, já mám tuhle zavřeného ptáčka a on mi tam moc tuče křídly.« Ukažuje při tom na rozbušené srdíčko.

A teď honem, honem shánějte, jak lehce a výstižně vysvětlíte záhadu jejího malého srdíčka.